

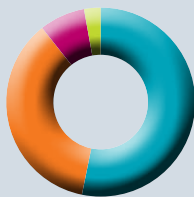
Active Ownership Report H2-2019

ROBECO | 01.07.2019 - 31.12.2019

Dialogen per regio

Noord Amerika	53%
Europa	36%
Pacific	8%
Opkomende markten	3%

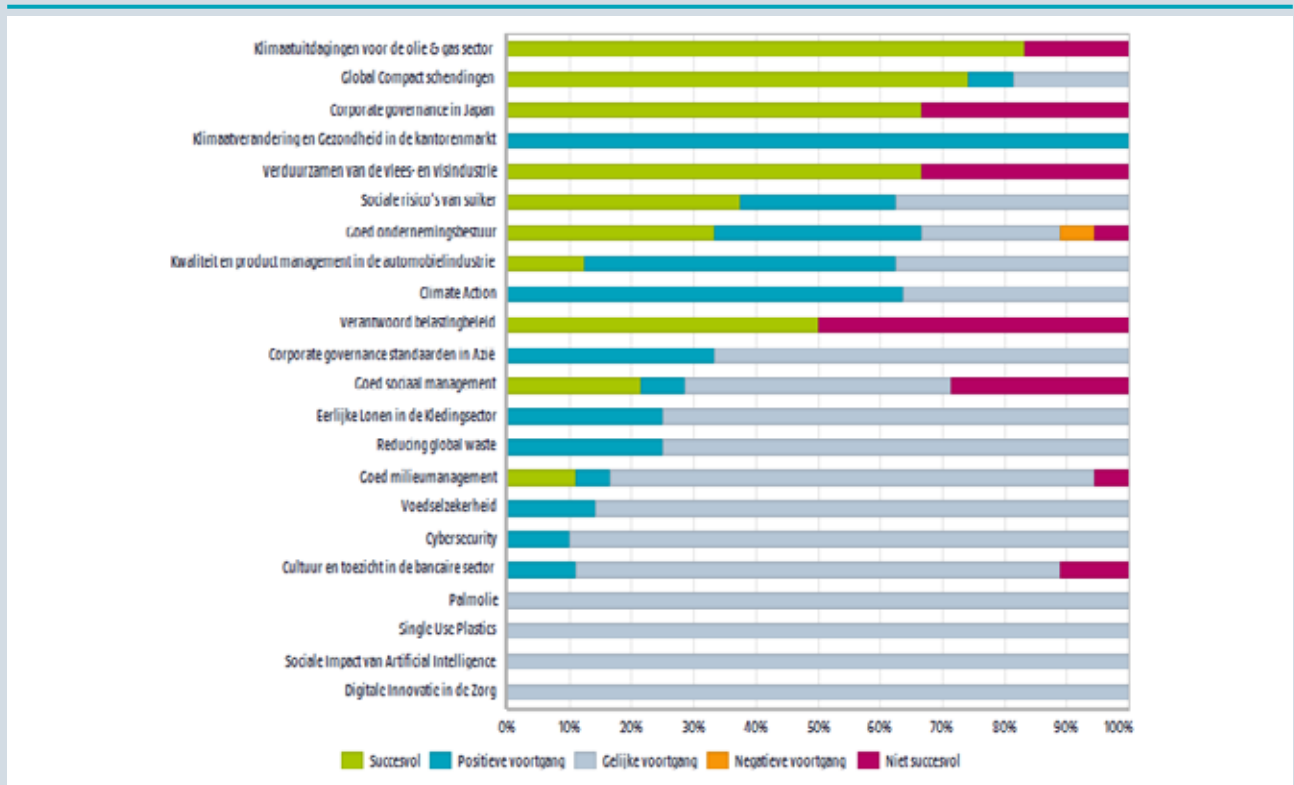
Dialogen per onderwerp

Milieu management	36
Milieu-impact	9
Mensenrechten	23
Gezondheid	22
Sociaal Management	5
Corporate Governance	39
UN Global Compact	9

Dialogen per contacttype

Analyse (geen contact met bedrijf)	39
E-mail	84
Bezoek van Robeco aan bedrijf	22
Spreken op aandeelhoudersvergadering	0
Conference call	72
(Open) Brief	55
Aandeelhoudersresolutie	2
Stem uitbrengen	0
Bezoek van bedrijf bij Robeco	9
Spreken op conferenties	4
Persbericht	0

Dialogresultaten per thema

Inhoud

Corporate governance in Japan P4

Veiligheid van residuammon P8

Wereldwijde afvalproductie verminderen P12

Wegwerpplastic P16

Maatschappelijke risico's van suiker P20

Maatschappelijke impact van artificial intelligence P24

Digitale innovatie in de gezondheidszorg P28

Klimaatverandering en welbevinden in de sector zakelijk vastgoed P32

Voedselzekerheid P36

Verantwoord belastingbeleid P40

Inleiding

Er is veel veranderd sinds 2005, het jaar waarin het Active Ownership-team van Robeco is opgericht. Duurzaam beleggen is meer mainstream geworden en de hele samenleving besteedt meer aandacht aan de langetermijneffecten van de besluiten die collectief worden genomen. Plastic is zo'n onderwerp dat, mede door de toegenomen media-aandacht, onder de aandacht is gekomen van zowel individuele burgers als beleggers. In deze kwartaalrapportage benadrukken we wat beleggers kunnen doen om ervoor te zorgen dat ondernemingen deze dringende maatschappelijke kwestie aanpakken.

Gerelateerd aan de houdbaarheid van de mate waarin we nu plastic produceren en consumeren, zijn de problemen rond de wereldwijde afvalproductie. Ruim een jaar geleden is Robeco een engagement aangegaan met ondernemingen om de problematiek rond afvalproductie en -beheer aan te pakken. Dit komt ook in deze rapportage aan de orde.

Net als over plastic en afval neemt in de samenleving ook de bewustwording toe over de mogelijke gezondheidseffecten van overconsumptie wereldwijd. Over de hele wereld komt obesitas steeds meer voor en om dat tegen te gaan wordt steeds vaker een suikerbelasting ingesteld. Daarom laten we de resultaten zien die we tot nu toe hebben bereikt met onze engagement over 'Maatschappelijke risico's van suiker'.

Een heel ander onderwerp: het is nu vijf jaar geleden dat de Japanse premier Shinzo Abe begon met een reeks structurele hervormingen op het gebied van corporate governance. Nu onze engagement over 'Corporate governance in Japan' afloopt, kijken we terug op hetgeen we hebben bereikt met de gesprekken over governance die we met veel Japanse ondernemingen hebben gevoerd.

Er mag dan veel veranderd zijn sinds 2005, sommige dingen zijn nog precies hetzelfde. De waarde die wij als Robeco hechten aan de externe controle van onze Active Ownership-activiteiten is onveranderd groot. Daarom zijn we erg blij dat we ook dit jaar weer de hoogst mogelijke score hebben behaald in de UN PRI-beoordeling voor onze activiteiten op het gebied van actief aandeelhouderschap. En daar zijn we erg trots op!

Carola van Lamoen

Head of Active Ownership

Corporate governance in Japan

Michiel van Esch & Ronnie Lim

In 2019 ontving de Japanse premier Shinzo Abe van het International Corporate Governance Network (ICGN) een Lifetime Achievement Award voor zijn bijdrage aan de G in ESG. Het komt namelijk niet vaak voor dat een minister-president corporate governance-praktijken zoveel aandacht geeft door dit als centraal thema te behandelen in een plan voor de economie van een land.

Gedragcodes

- Japanse Stewardship Code
- ICGN Global Governance-principes
- SDG 16: vrede, rechtvaardigheid en sterke instituties;
SDG 4: gendergelijkheid

Corporate governance: verantwoording en transparantie

De corporate governance structuur van een onderneming specificeert de rechten en verantwoordelijkheden van de verschillende belanghebbenden, zoals de directie, commissarissen, aandeelhouders en andere belanghebbenden.

Een adequaat functionerend corporate governance systeem richt zich op de langetermijncontinuïteit van een onderneming en beschermt de belangen van aandeelhouders.

Een goed functionerend corporate governance systeem kan bijdragen aan aandeelhouderswaarde op de lange termijn. Internationale en nationale principes en codes verschaffen richtlijnen voor goede corporate governance.

Dit was onderdeel van de zogenaamde Abenomics, gebaseerd op de 'drie pijlen' monetaire verruiming, fiscale stimulering en structurele hervormingen. In het kader van laatstgenoemde heeft de Japanse Financial Services Agency in 2014 de Principles for Responsible Institutional Investors ingevoerd. Een ander instrument in het arsenaal aan hervormingen was de invoering van de Japanse Stewardship Code, die bedoeld was als 'zachte wetgeving' om het concurrentievermogen en de prestaties van ondernemingen nieuw leven in te blazen. De stewardshipcode wordt gesteund door verschillende ministeries, grote binnenlandse pensioenfondsen en institutionele beleggers, en

heeft beleggers aangemoedigd hun aandeelhoudersrechten uit te oefenen en de ondernemingen waarin ze beleggen aan te sporen hun governancepraktijken te verbeteren voor een beter rendement. In 2015 heeft het Active Ownership-team van Robeco een onderzoeksproject uitgevoerd om de status van corporate governance in Japan te beoordelen, met als doel de stewardshipactiviteiten voor onze beleggingen in Japanse aandelen te versterken. Drieënhalf jaar later bekijken we in dit artikel welke voortgang er is geboekt.

Focus op belanghebbenden versus aandeelhouders

In de VS en het VK wordt een maatschappelijk debat gevoerd over de vraag of ondernemingen een breder maatschappelijk doel moeten dienen, en of een benadering gericht op belanghebbenden de veerkracht van beursgenoteerde ondernemingen kan vergroten. In Japan is het concept van fiduciaire plicht echter minder goed ontwikkeld. Zo hebben Japanse ondernemingen in het verleden meer aandacht gegeven aan meerdere belanghebbenden (werknemers, klanten en toeleveranciers) dan aan aandeelhouders. Ondernemingen vertrouwden eerder op eenvoudige financiering door de Keiretsu's

(netwerken van ondernemingen) dan op beleggers. Dit leidde tot een gebrek aan transparantie, een gebrek aan verantwoording aan minderheidsbeleggers en een gebrek aan focus op aandeelhoudersrendement. Daarom hebben we onze engagement op deze doelstellingen gericht:

1. Verbetering van de communicatie met de openbare markten door middel van betere informatieverstrekking, duidelijke strategische richtlijnen en het bevorderen van efficiënte communicatie met institutionele beleggers;
2. Bescherming van aandeelhoudersrechten en de beloning van bestuurders afstemmen op die van beleggers;
3. Verhogen van het aantal onafhankelijke bestuursleden, en
4. Prioriteit geven aan duurzame waardecreatie door te zoeken naar robuustere financiële strategieën voor kapitaalallocatie;

De rol van de raad van bestuur; meer dan alleen externe bestuursleden tellen

Een groot aantal onafhankelijke bestuursleden in de raad van bestuur wordt vaak gezien als best practice op het gebied van corporate governance. In Japan is het aantal onafhankelijke bestuurders vaak klein. De Tokyo Stock Exchange heeft ondernemingen aanbevolen ten minste twee externe bestuursleden te hebben. De meeste ondernemingen voldoen aan dat minimum, en veel andere ondernemingen hebben extra onafhankelijke bestuurders toegevoegd. Bij gesprekken met Japanse ondernemingen hebben we echter vaak het gevoel dat de benoeming van onafhankelijke bestuurders alleen maar wordt beschouwd als een compliance-vereiste. Ondernemingen klagen vaak dat het moeilijk is voldoende bewaam

professionals te vinden voor het bestuur.

Wij denken dat dit komt doordat de raad van bestuur in Japan een fundamenteel andere rol heeft dan hier. In de VS en het grootste deel van Europa houdt de raad van bestuur toezicht op het uitvoerende management en de strategie van de onderneming. Die heeft daar dus een meer toezichhoudende rol. In Japan houdt de raad van bestuur zich echter vaak bezig met operationele kwesties. Een functie als bestuurslid wordt daarom gezien als hoogtepunt van een carrière bij een onderneming. Onze doelstelling om het aantal onafhankelijke, bewaam bestuursleden te verhogen, is slechts bij enkele van de ondernemingen in ons project bereikt en blijkt in de praktijk moeilijk te realiseren.

Veel ruimte voor verbetering van kapitaalbeheer

De afgelopen jaren is Robeco samen met de Asian Corporate Governance Association en andere beleggers een engagement aangegaan met beleidsmakers en invloedrijke stakeholders om deze belangrijke kwestie op te nemen in beleidsherzieningen. In 2017 hebben wij feedback gegeven aan de Japanse Financial Services Authority met het oog op de voorgestelde herziening van de Corporate Governance Code om de 'Guidelines for Investor and Company Engagement' vast te stellen. De richtlijnen zijn opgesteld als basis voor de agenda van de dialoog tussen beleggers en ondernemingen. Onze aanbeveling aan ondernemingen was om twee zaken te verstrekken: een geloofwaardige financiële strategie die beleggers helpt te beoordelen hoe de onderneming de schuldpositie en het eigen vermogen beheert, en een kader dat aangeeft hoe de onderneming haar kapitaal gebruikt voor het behalen van rendement.

In een verklaring uit 2018 ondersteunde het International Corporate Governance Network verder de “verbetering van de informatierverschaffing over kapitaalkosten, aandeelhoudersrendement, groeistrategie en de inzet van liquide middelen ... en hoe dit alles zich verhoudt tot de waardecreatie van de onderneming op de lange termijn”.

Onze engagement met portefeuillebelangen is veranderd van het verzoek om grote prestaties naar het aanmoedigen van de onderneming om bepaalde maatregelen te nemen. Denk daarbij aan het terugbrengen van overtollige activa door kruisbelangen te verkopen, het verhogen van de dividenduitkeringen en het terugkopen van aandelen.

Om duurzame economische waardecreatie te bereiken, moet het rendement op geïnvesteerd vermogen van een onderneming hoger zijn dan de gewogen gemiddelde vermogenskosten. Uit onze analyse bleek dat het kapitaalbeheer van de meeste ondernemingen slecht was en dat 70% van de 2.000 ondernemingen in de TOPIX een negatief rendement over een periode van vijf jaar had ten opzichte van de kapitaalkosten.

De dividenduitkeringen van ondernemingen zijn de afgelopen vijf jaar dan wel 29% gestegen, maar de solvabiliteitsratio is 14,4% gedaald. De groei van het rendement kon de groei van de winst per aandeel en de cashflow dan ook nauwelijks bijbenen. De huidige payout ratio van 35% ligt net boven het gemiddelde in de periode na Abenomics. Het gebrek aan voortgang op dit gebied verklaart mede waarom de kaspositie op de balansen weinig is afgenomen, ondanks de sterke stijging van de winst per aandeel en het dividend per aandeel. Wel bemoedigend is dat de

totale dividenduitkering (inclusief net buybacks) afgezet tegen de nettowinst voor de Topix Index is gestegen van 34% in het vierde kwartaal van 2017 tot 46% in het tweede kwartaal van 2019. Japan blijft hiermee echter ver achter bij Europa (75% voor de MSCI Europe) en de VS, waar de 500 grootste ondernemingen in het eerste kwartaal van 2019 105% dividend uitkeerden.

Er zijn aanzienlijke inspanningen geleverd om de informatie-asymmetrie tussen management en beleggers op te heffen. In het beginstadium van onze engagement waren gesprekken met ondernemingen uit onze portefeuille vaak formalistisch en op hoog niveau. Tijdens het project hebben we gemerkt dat de Japanse ondernemingen steeds vaker bereid zijn ESG-kwesties en de implementatie van normen voor corporate governance te bespreken, en zich positiever opstellen tegenover feedback over hun rapportages. Bij een aantal ondernemingen merkten we ook dat onze aanhoudende engagement heeft gezorgd voor een betere toegang tot het senior management van ondernemingen. Japanse ondernemingen lijken de Duurzame Ontwikkelingsdoelen te hebben omarmd en zijn bereid aanvullende informatie te geven over hun duurzaamheidsprestaties. Toch hebben we de indruk dat sommige ondernemingen hun inspanningen op het gebied van duurzaamheid gebruiken om de aandacht af te leiden van slechte financiële prestaties.

Voor een effectieve engagement met een onderneming is een aantal zaken essentieel: persoonlijke ontmoetingen en schriftelijke communicatie, aantoonbare financiële en maatschappelijke voordelen van een bepaalde aanbevolen actie en het vragen om specifieke mijlpalen. Ook hebben we gemerkt dat bijeenkomsten waarbij onze portefeuillemanagers aanwezig zijn de geloofwaardigheid

van onze agenda vergroten en er in veel gevallen voor zorgen dat de engagementresultaten beter toegepast worden in onze fundamentele beleggingscases.

Conclusie

De Japanse corporate governance is verbeterd sinds de invoering van de Corporate Governance Code in 2015. Beleggers zijn blij met de verbeteringen, zoals het verder afbouwen van het aantal kruisbelangen, het verhogen van het aandeelhoudersrendement en meer onafhankelijke bestuursleden. Het momentum wint ook aan kracht onder beleggers die hun fiduciaire plicht vervullen, zoals bleek uit het grotere aantal aandeelhoudersvoorstellen. Deze ontwikkelingen zijn positief en we zijn hoopvol dat de onderwaardering van Japanse ondernemingen ten opzichte van andere ontwikkelde markten zal afnemen.

De ‘drie pijlen’ van Abenomics zijn een stevige stap om het Japanse bedrijfsleven te versterken en het rendement voor beleggers in Japanse ondernemingen te vergroten. Een belangrijke voorwaarde om structurele hervormingen tot een succes te maken is onder meer dat minderheidsbeleggers een overtuigende dialoog met ondernemingen aangaan om financiële strategieën te ontwikkelen die duurzame waardecreatie ondersteunen. Deze strategieën zijn afgestemd op de aanbevelingen van Japanse instellingen en omvatten:

- Het meten van de werkelijke kosten van schuld/eigen vermogen;
- Het vaststellen van passende drempelwaarden voor specifieke categorieën ondernemingen en activa;
- Het maken van realistische veronderstellingen over risico’s en rendement.

Veel ondernemingen hebben de

noodzaak van verandering wel geaccepteerd, maar er zijn nog ondernemingen die duidelijk moeite hebben de resultaten te bereiken die wij wensen. In ons escalatieproces hebben we onder andere brieven naar het bestuur van ondernemingen gestuurd en systematisch financiële maatstaven opgenomen in ons stemproces. Verder stemmen we tegen voorstellen van ondernemingen voor (her)verkiezing van bestuursleden en de allocatie van kapitaal. Bij recente aandeelhoudersvergaderingen werd het activistische momentum voortgezet. Het aantal ingediende aandeelhoudersvoorstellen is 29% toegenomen ten opzichte van vorig jaar. Mede dankzij de ondersteunende beleidsmakers denken wij dat er voor actieve beleggers nog aanzienlijke mogelijkheden zijn om managers van ondernemingen verantwoording te laten afleggen aan hun aandeelhouders.

Wij zijn van mening dat een sterke vertegenwoordiging in de raad van bestuur die de belangen van minderheidsaandeelhouders behartigt, nog altijd vaak ontbreekt. Recente schandalen hebben onze bevinding bevestigd dat het toezicht van de Raad van Bestuur op het management bij veel Japanse ondernemingen nog veel verder moet worden verbeterd. De prikkels voor het management sluiten bijna nooit aan bij die voor de aandeelhouders. Het komt zelden tot nooit voor dat in de KPI's van het management een holistische benadering voor rendement is opgenomen, waardoor de focus vaak op de verkeerde maatstaven ligt.

De voortgang van onze engagement met tien ondernemingen over dit onderwerp kan als volgt worden samengevat:

1. Verbetering van de communicatie: dit was onze doelstelling voor zeven ondernemingen, waarbij we

concludeerden dat de doelstelling bij vijf ondernemingen effectief was en bij twee ondernemingen negatief of niet-effectief.

2. Aandeelhoudersrechten: een doelstelling voor acht ondernemingen, effectief voor vijf en negatief/vlak voor drie ondernemingen
3. Samenstelling van de raad van bestuur: een doelstelling voor acht ondernemingen, effectief voor vier ondernemingen, negatief voor vier
4. Aandeelhouderswaarde: een doelstelling voor acht ondernemingen, effectief voor vier ondernemingen, negatief/vlak voor vier.

Op basis van onze doelstellingen bij de start van de engagement met de ondernemingen in onze portefeuille kunnen we in grote lijnen concluderen dat de informatievoorziening en communicatie door ondernemingen succesvol is verbeterd en dat aandeelhouders meer rechten hebben gekregen. Het resultaat van de uitbreiding naar onderwerpen als samenstelling van bestuur en aandeelhouderswaarde was echter gemengd. We zetten onze engagement voort met twee van de oorspronkelijke tien ondernemingen onder het nieuwe onderwerp 'Corporate governance in Azië' en richten ons onder andere op kapitaalbeheer om de aandeelhouderswaarde verder te verbeteren.

Vergroten van de veiligheid van residudammen voor mijnbouw

Sylvia van Waveren

Robeco voert al jaren een actieve dialoog met tal van mijnbouwondernemingen op het gebied van milieu en maatschappelijke kwesties. Een recent voorbeeld is de engagement met Samarco Mineração, een joint venture tussen het Braziliaanse Vale en de Anglo-Australische mijnbouwgi-gant BHP.

Gedragcodes

- ICGN Corporate Risk Oversight Guidelines
- SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie;
- SDG 9: Industrialisering, innovatie en infrastructuur

Corporate governance: risicotoezicht

Het risicotoezicht van een onderneming is in verschillende opzichten relevant voor het beleggingsproces. Omdat het nemen van risico's zowel tot winst als verlies kan leiden, is het voor beleggers belangrijk inzicht te krijgen in de specifieke risico's die relevant zijn voor ondernemingen en het soort beleid dat wordt gebruikt om deze risico's te verminderen. De relevante risico's variëren per markt en sector. In dit engagementthema richten we ons op toezicht op bedrijfsrisico's in de mijnbouwsector, waar verschillende soorten ESG-risico's relevant zijn voor de operationele efficiëntie. In de mijnbouw is het aanpakken van maatschappelijke kwesties essentieel voor een succesvolle bedrijfsexploitatie. Als de relevante belanghebbenden niet meedoen, loopt een onderneming het risico de mijnbouwvergunningen te verliezen. Goede veiligheidsregels zijn ook zeer belangrijk voor de operationele efficiëntie. Hoewel de soorten risico's vergelijkbaar zijn voor de verschillende soorten grondstoffen, zijn de genoemde risico's groter voor de meer arbeidsintensieve grondstoffen.

Deze engagement was gericht op de instorting van een residudam in de Braziliaanse staat Minas Gerais in 2015. Deze dammen worden aangelegd om de nevenproducten van mijnbouwactiviteiten op te slaan na de winning van het metaalerts. De residudammen zijn erg groot en vaak zeer giftig. Instorting veroorzaakt een wijdverbreide vervuiling.

Het ergste moest nog komen: in januari 2019 kwamen 248 mensen om het leven door de instorting van een andere dam (van Vale) met mijnbouwafval in Brumadinho, Brazilië. Dit bevestigde voor ons dat we nu absoluut maatregelen moeten nemen. Statistisch gezien lijken deze

rampen vaker en in de hele sector voor te komen. Klimaatverandering en extreme weersveranderingen zullen de risico's alleen maar vergroten. Het is daarom essentieel dat beleggers zich een duidelijk beeld kunnen vormen van de residufaciliteiten van mijnbouwondernemingen en hoe deze installaties worden beheerd. De publicaties die ondernemingen op dit moment publiceren zijn vaak ontoereikend.

Willen wij als beleggers de risico's kunnen analyseren, dan hebben we een systeem nodig om het veiligheidsrisico van residudammen te monitoren. Wij vragen om openbare rapportage via een database die

VERGROTEN VAN DE VEILIGHEID VAN RESIDUDAMMEN VOOR MIJNBOUW

voor gemeenschappen, overheden en beleggers toegankelijk is. Zo willen we ervoor zorgen dat de veiligheid van mijnbouwbeheersing gewaarborgd is. Dit is een testcase voor de verantwoordelijkheid van ondernemingen en beleggers om onnodige slachtoffers en schade te voorkomen en om de veiligheid en het maatschappelijk belang van de sector zo groot mogelijk te maken.

Investor Mining and Tailings Safety Initiative

In april 2019 werd het Investor Mining and Tailings Safety Initiative opgericht door de Church of England Pensions Board en de Swedish Ethics Council. Robeco is lid van de stuurgroep. In

totaal bestaat het initiatief uit 96 beleggers met een beheerd vermogen van USD 10,3 biljoen.

Het initiatief verenigt institutionele beleggers die actief zijn in de mijnbouw-, olie- en gasindustrie, zoals grote beleggers en vermogensbeheerders. Door middel van rondetafelgesprekken wordt de agenda van het initiatief uitgevoerd. De input komt van de gemeenschappen die getroffen zijn door recente rampen en van advies door vooraanstaande internationale deskundigen, overheidsfunctionarissen, invloedrijke internationale technische adviseurs en vertegenwoordigers van ondernemingen.

Het doel van de rondetafelgesprekken is:

- Een forum bieden voor de getroffen lokale gemeenschappen en een beter inzicht verschaffen in de omvang van de maatschappelijke en financiële risico's die gepaard gaan met de gebreken van residudammen
- Helpen bij het bepalen van de maatregelen die nodig zijn voor minimumnormen voor het beheer van residudammen en best practices, gebruikmakend van de input van experts op het gebied van residudammen en van toonaangevende ondernemingen
- De rol bepalen van beleggers, ondernemingen en andere belanghebbenden bij het verminderen van de risico's verbonden aan residudammen.

De beleggers komen één keer per maand bijeen. Hun werk heeft al drie interventies opgeleverd.

Eerste interventie – oproep voor een onafhankelijke veiligheidsnorm

De groep heeft een openbare oproep gedaan voor het invoeren van een nieuwe onafhankelijke en publiek toegankelijke internationale norm

voor residudammen gebaseerd op de gevolgen van een mankement.

Momenteel bestaat er geen geconsolideerd wereldwijd openbaar register van de naar schatting 18.000 residudammen wereldwijd, waarvan er op dit moment ongeveer 3.500 actief zijn. Zonder wereldwijd register is de precieze omvang van de risico's niet duidelijk en bovendien is het niet helder welke onderneming verantwoordelijk is voor welke faciliteiten.

In antwoord op die oproep werd een collectief wereldwijd onderzoek aangekondigd door de International Council on Mining and Metals – een internationale organisatie die zich inzet voor een veilige, eerlijke en duurzame mijnbouw- en metaalindustrie – samen met de Principles for Responsible Investment (PRI) en het United Nations Environment Programme.

Tweede interventie – brief met het verzoek om meer transparantie

De tweede interventie was een brief aan alle 651 mijnbouw-, olie- en gasondernemingen die via teerzandoperaties te maken hebben met residuen, waarin om meer informatie over verschillende kwesties werd gevraagd. Voor een gevoel van urgentie werd de brief beschreven als "een dringende, wereldwijde engagement" in reactie op de ramp in Brumadinho.

De betrokken ondernemingen kregen 20 vragen over residu-opslag, inclusief lengte- en breedtegraadcoördinaten, de huidige status van de opslag, informatie over onafhankelijke beoordelingen en technische gegevens. Het initiatief vroeg de ondernemingen de verplichte antwoorden binnen 45 dagen op hun website te publiceren, ondertekend door de directeur of de voorzitter van de onderneming.

De ondernemingen werd ook gevraagd na te denken over hoe zij het best kunnen communiceren met de gemeenschappen die mogelijk blootstaan aan de gevolgen van de residuen. Als een onderneming geen antwoord kan geven op een vraag of de gevraagde informatie niet kan verstrekken, moet deze aantonen welke maatregelen worden genomen om de problemen aan te pakken.

Tot nu toe hebben 34 van de 50 grootste mijnbouwondernemingen ter wereld gereageerd, waaronder 21 van de 22 beursgenoteerde leden van de International Council of Mining & Metals. Ongeveer 66% van de sector (op basis van marktkapitalisatie) heeft informatie gepubliceerd en bij 52% was de informatie volledig en openbaar beschikbaar. Ongeveer 25 ondernemingen hebben aangegeven meer tijd nodig te hebben om hun publicatie te completeren.

Derde interventie – opzetten van een wereldwijde residudatabase

Er is een gedetailleerd voorstel ontwikkeld voor het opzetten van een wereldwijde database voor residuen. Ook is een aanvraag voor financiering ingediend. Op dit moment is dit ter beoordeling aan een overheid voorgelegd. De groep heeft een Noorse dataprovider en consultant gevraagd om te helpen bij de ontwikkeling van de infrastructuur voor een permanente openbare database.

De verzamelde informatie zou onder meer kunnen worden gebruikt voor de ontwikkeling van een internationale norm voor residufaciliteiten. Een dergelijke norm zal naar verwachting 'stapsgewijs' de veiligheid verbeteren.

Wereldwijde afvalproductie verminderen

Robert Dykstra

Naar verwachting zal de hoeveelheid vast afval die in de wereld wordt geproduceerd stijgen van de huidige 2 miljard ton per jaar tot 3,4 miljard ton in 2050. De toename van de hoeveelheid afval is meer dan twee keer zo groot als de groei van de wereldbevolking die in dat jaar naar verwachting is toegenomen tot 10 miljard.

Gedragcodes

- UN Global Compact
- SDG 12: Verantwoordelijke consumptie en productie

Milieumanagement: uitstoot, afvalwater en afvalstoffen
Uitstoot en afval(water) zijn onderdeel van het primaire proces binnen het milieumanagement van een onderneming. Een efficiënt gebruik van grondstoffen levert directe kostenbesparingen op. Zelfs voor een verantwoorde verwerking van afval is energie nodig en een deel van het afval komt hoe dan ook in het milieu terecht. Daarom is het voorkomen van uitstoot en afvalwater van vitaal belang, gevolgd door het stimuleren van een efficiënte verwerking ervan, zoals hergebruik. Ondernemingen moeten strategieën ontwikkelen om de financiële en operationele gevolgen van hun bijdrage aan uitstoot en afval(water) te beheren. Dat betekent targets stellen voor de vermindering van uitstoot en afval(water), zoals resultaten meten en rapporteren over de voortgang. Een onderneming die gebruikmaakt van de technische mogelijkheden om uitstoot en afval(water) terug te dringen en die actief bijdraagt aan technologische innovaties op dit gebied loopt minder reputatieschade op en neemt een leiderschapspositie in.

Voor dit probleem is een gecoördineerde aanpak door talloze belanghebbenden nodig. Een belangrijke rol is daarbij weggelegd voor ondernemingen. Ons engagementprogramma voor het verminderen van de wereldwijde afvalproductie is erop gericht ondernemingen aan te moedigen hun rol te vervullen en te zorgen dat er minder afval wordt geproduceerd, of nog liever, helemaal geen.

Hoe kun je managen zonder te meten?

Een van de eisen die wij aan ondernemingen stellen, is dat zij een impactrapportage van hun product(en)

opstellen en de uitkomst daarvan publiceren. De meest voorkomende beoordeling is een levenscyclusanalyse (LCA), waarbij het totale gebruik van hulpbronnen en de milieueffecten van een product worden berekend. Dit totaaloordeel over een product helpt manieren te vinden om de milieukosten van het product te beheren en uiteindelijk te beperken.

Deze beoordelingen zijn vooral relevant voor producenten, vanwege de invloed die zij hebben op het basisontwerp van een product. Voor een product dat is gemaakt met behulp van gevaarlijke chemische stoffen kunnen bijvoorbeeld aan het eind van de levenscyclus

WERELDWIJDE AFVALPRODUCTIE VERMINDEREN

dure verwijderingsprocedures nodig zijn. Fabrikanten kunnen technieken toepassen die de potentiële milieuschade beperken en de verwijdering van het product veiliger maken.

Niet alles is slecht

Impactrapportages kunnen ook worden gebruikt om de onbenutte voordelen van een product onder de aandacht te brengen. Veel ondernemingen in de sector van energieopwekking, -distributie en -conversie verhogen bijvoorbeeld voortdurend de energie-efficiëntie van hun producten. En dat vermelden ze vaak niet in de duurzaamheidsinformatie. Daarom

moedigen we ondernemingen ook aan om impactrapportages op te stellen die het positieve effect van hun producten op het milieu in kaart brengen.

Een ander bij-effect van deze beoordeling is meer transparantie over meer traditionele criteria als het gebruik van hernieuwbare energie, CO₂-uitstoot en afvalproductie. Aan de hand van gedetailleerdere gegevens over deze criteria begrijpen zowel ondernemingen als beleggers beter hoe de afvalstroom van een onderneming kan worden geminimaliseerd.

Vorm en inhoud van duurzaamheidsbeleid

Voor beleggers is het vaak een uitdaging onafhankelijk toezicht te houden op de niet-financiële resultaten van een onderneming. Daarom zoeken we naar proxy-indicatoren voor onderwerpen als keten- en milieubeheer. Een voorbeeld van zo'n indicator is of een onderneming over een formeel duurzaamheidsbeleid beschikt. Dergelijk beleid beschrijft het standpunt van een onderneming over diverse maatschappelijke problemen en milieukwesties en de maatregelen die zijn genomen om deze aan te pakken. Het laat bovendien zien dat het de onderneming niet alleen om financiële resultaten te doen is.

Maar een formeel duurzaamheidsbeleid valt of staat met de kwaliteit van de governance van een onderneming. Slechte corporate governance kan de controleerbaarheid schaden en daarmee tornen aan de duurzame initiatieven van aandeelhouders of externe belanghebbenden. Daarom is corporate governance een hoofddoelstelling in dit engagementprogramma. Ondernemingen moeten namelijk zelf verantwoording afleggen over hun beleid en corporate governance speelt

daar een belangrijke rol in.

Bij de beoordeling van de corporate governance van een onderneming wat betreft het duurzaamheidsbeleid kijken we of er gespecialiseerde bestuurscommissies zijn en of beloningen zijn gekoppeld aan duurzaamheidsdoelstellingen. Als ondernemingen aan deze criteria voldoen, is dat een indicatie van hun toezeggingen en verantwoordelijkheden voor kwesties als de wereldwijde afvalproductie.

Bijdragen aan de SDG's

Een van de doelstellingen van dit engagementprogramma is dat ondernemingen een meetbare bijdrage leveren aan de Sustainable Development Goals (SDG's, Duurzame Ontwikkelingsdoelen). Een van die doelen is SDG 12, dat ernaar streeft "in 2020 tot een milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en van alle afval gedurende de hele levenscyclus te komen, in overeenstemming met afgesproken nationale kaderovereenkomsten, en de uitstoot in lucht, water en bodem aanzienlijk te beperken om hun negatieve invloeden op de menselijke gezondheid en het milieu zoveel mogelijk te beperken." Om dit doel te bereiken is inzicht nodig in de methoden voor gegevensverzameling waarmee ondernemingen hun afvalbeheer kunnen meten. Acties die ondernemingen kunnen uitvoeren om dit SDG te bereiken zijn onder meer:

- Het bijhouden van en rapporteren over de hoeveelheid geproduceerd en verwijderd afval en de uitstoot van luchtverontreinigende stoffen. Hieronder vallen ook verontreinigende stoffen met een korte levensduur zoals zwarte koolstof en methaan;
- Het opsporen van bodemvervuiling, het bepalen van de hoeveelheid geloosd water, de impact van het gebruikte transport en eventuele

WERELDWIJDE AFVALPRODUCTIE VERMINDEREN

- grote lozingen van giftige stoffen;
 - Inzicht in de hoeveelheid afval veroorzaakt door het ontwerp van producten en diensten
 - Het plannen van beheers- en saneringsmaatregelen, uitgaven voor milieubescherming en investeringen in de eigen activiteiten en in de toeleveringsketen ;
 - Het beoordelen van de impact van een product na de eerste productlevenscyclus en het implementeren van circulaire ondernemingsmodellen om een systeem te ontwerpen dat een lange levensduur, optimaal hergebruik, revisie, herfabricage en recycling mogelijk maakt;
 - Uitbreiding van de verantwoordelijkheid tot de post-consumentfase van de levenscyclus van een product. Hieronder valt het inzamelen of terugnemen van gebruikte goederen en het sorteren of behandelen ervan voor recycling of hergebruik.
- steeds meer aandacht krijgt doordat beleggers en belanghebbenden de druk bij ondernemingen opvoeren om het probleem aan te pakken.

Deze acties zijn niet voor alle ondernemingen even relevant, aangezien het soort afval dat wordt geproduceerd sterk varieert. Zo kunnen elektronikaproducten reservematerialen of afgedankte producten als afval beschouwen, terwijl het meeste afval van een nutsbedrijf warmteverlies is.

Conclusie

Robeco's engagementprogramma 'Wereldwijde afvalproductie verminderen' is halverwege en er zijn verschillende trends, best practices en gebieden die voor verbetering vatbaar zijn naar voren gekomen. Ondernemingen hebben laten zien dat ze openstaan voor onze feedback en zijn van plan hun transparantie te verbeteren. Over het geheel genomen hebben we gezien dat het probleem van de wereldwijde afvalproductie

WERELDWIJDE AFVALPRODUCTIE
VERMINDEREN

Wegwerpplastic

Sylvia van Waveren

Plastic is een grondstof geworden die in vrijwel elk segment van onze moderne economie wordt gebruikt. Het combineert superieure functionele eigenschappen met lage kosten. Het gebruik ervan is sinds de jaren 70 van de vorige eeuw vertwintigvoudigd en zal naar verwachting in de komende 20 jaar nogmaals verdubbelen. Vandaag de dag komt vrijwel iedereen, overal in de wereld, dagelijks in aanraking met plastic verpakkingen die maar één keer worden gebruikt. De strijd tegen dit wegwerpplastic is nu een belangrijk engagementthema dat in de tweede helft van 2019 van start gaat.

Gedragcodes

- UN Global Compact Principles 7, 8 & 9
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises chapter VI.
- SDG 11: Sustainable Cities and Communities
- SDG 12: Responsible Consumption and Production
- SDG 14: Life Below Water

Milieu-impact: Biodiversiteit

Biodiversiteit is "de variëteit onder levende organismen van allerlei bronnen, waaronder landdieren, zeedieren en andere nautische ecosystemen en het ecologische geheel waarvan zij deel uitmaken; dit omvat onder andere de diversiteit binnen soorten, tussen soorten en van ecosystemen." Ecosysteemdiensten (de voordelen die mensen ontvangen van ecosystemen) worden ondersteund door de biodiversiteit. Voorbeelden hiervan zijn: grondstoffen, zoals hout, vis of diensten zoals beveiliging tegen natuurgevaar, waterzuivering of bestuiving. Zestig procent van de ecosysteemdiensten waarop wij als samenleving vertrouwen, worden aangetast of zijn in verval. Ook heeft dit verlies aan biodiversiteit en ecosysteemdiensten belangrijke gevolgen voor bedrijven. Zo kan het zowel risico's als kansen opleveren met betrekking tot de reputatie en activiteiten van het bedrijf, als mede op het gebied van haar regelgeving, financiering en markt.

De huidige toepassing van plastic als verpakkingsmateriaal heeft veel voordelen, maar er kleven ook nadelen aan. En die worden met de dag zichtbaarder. Na een kort eerste gebruik gaat jaarlijks 95% van het verpakkingsplastic ter waarde van USD 80-120 miljard verloren, zo blijkt uit het New Plastics Economy-rapport van de Ellen MacArthur Foundation uit 2016. Daarin staat dat 32% van de plastic verpakkingen niet wordt ingezameld, maar gedumpt. Een groot deel van het gedumpte plastic eindigt in de oceanen, waar het zeewater vervuult en het zeeleven bedreigt. De totale kosten voor de verwerking van plastic afval, plus die van de uitstoot van broeikasgassen

afkomstig van de productie van plastic, worden voorzichtig geschat op USD 40 miljard per jaar. Daarmee overschrijden ze de totale winst van de verpakkingsindustrie.

Dus naast de vele milieuproblemen die door plastic afval worden veroorzaakt, zijn de economische gevolgen ervan ook groot. In de regio Azië-Pacific werden de kosten voor het opruimen van het afval in zee vanaf 2008 geschat op USD 1,26 miljard per jaar. En de verwachting is dat deze kosten alleen maar verder oplopen. Zwerfafval in zee raakt ook het toerisme. Vervuilde gebieden worden immers minder aantrekkelijk om te bezoeken, waar de economische welvaart in de

producenten van plastic verpakkingen en ondernemingen in de waardeketen van gebruikt plastic met elkaar én met overheden en ngo's gaan samenwerken, om te komen tot een ingrijpende omslag naar een meer circulair systeem.

Ter voorbereiding op de start van het engagementprogramma in de tweede helft van 2019 is Robeco in 2018 lid geworden van de Plastic Solutions Investor Alliance. De bedoeling daarvan is ondernemingen die plastic producten voor eenmalig gebruik verkopen te stimuleren over te stappen op verpakkingen die herbruikbaar, recyclebaar of composteerbaar zijn. Ook heeft Robeco de New Plastics Economy Global Commitment van de Ellen MacArthur Foundation ondertekend. Dit initiatief brengt ondernemingen en overheden van over de hele wereld samen om vervuiling door plastic aan te pakken. De missie van de stichting is het versnellen van de transitie naar een circulaire economie. Een essentieel onderdeel daarvan is de samenwerking met beleggers en wereldwijde ondernemingen om een benchmark te ontwikkelen voor een herstellende en regeneratieve economie.

Daarnaast is Robeco een actief lid geworden van de PRI Plastics Investor Working Group, een samenwerking met andere beleggers om meer inzicht te krijgen in de risico's en kansen in deze sector.

Het doel van ons nieuwe engagementthema op het gebied van wegwerpplastic is de wereldwijde waardeketen van plastic verpakkingen om te buigen naar een meer circulair model en vraag en aanbod van gerecycled plastic beter op elkaar af te stemmen. Daarom zullen we in onze engagement de volgende kwesties aan de orde stellen:

- Innovatiebeheer. De vraag

van de consument verschuift steeds meer naar duurzame verpakkingsoplossingen. Dit geeft ondernemingen de mogelijkheid zich te onderscheiden door nieuwe productinnovaties, maar vormt ook een potentieel risico op vervanging van bestaande producten.

- Recycling van plastic. Om tot een duurzamer model te komen moeten alle deelnemers hun verantwoordelijkheid nemen en hun producten via recycling laten bijdragen aan een circulaire economie.
- Harmonisatie van plastic. Als voor de productie van plastic verschillende polymeren worden gemengd, ontstaan complexe en diverse plastics. Het is een technische uitdaging om deze te recyclen.
- Verantwoord lobbyen en verandering in regelgeving. Wij stellen vast dat ondernemingen die actief zijn in de waardeketen van plastic verpakkingen de regelgeving op verschillende manieren interpreteren. Als de regels correct worden nageleefd, zou er meer verpakkingsmateriaal worden gerecycled.
- Samenwerking binnen de sector en publiek-private samenwerkingsverbanden om de vervuiling van de oceaan te beperken. Samenwerking met andere belanghebbenden breidt de impact van ondernemingen uit van een eendimensionale en dus beperkte inspanning tot een uitgebreide zoektocht naar oplossingen, waarbij ze profiteren van de expertise uit verschillende maatschappelijke gebieden.

Onze engagement is gericht op het verbeteren van de duurzaamheid binnen de plasticsector en richt zich op 12 bedrijven uit de sector die in staat zijn de plasticafvalproblemen het hoofd te bieden. Wij gaan een

kustgebieden onder lijdt. Het verlies in de toeristische sector zou wereldwijd USD 622 miljard per jaar bedragen.

Het beheer van plastic afval is van fundamenteel belang en moet een zelfvoorzienend systeem worden. Daarom zijn de ontwikkeling van innovatieve technologieën en nieuwe markten voor gerecycled plastic essentieel voor de wereldwijde vermindering van afval.

Om deze problemen aan te pakken willen we met ons engagementthema ondernemingen op het gebied van plastic verpakkingen stimuleren over te stappen op een circulair economisch model. We verwachten dat

engagement aan met de gehele waardeketen voor plastic, van de petrochemische industrie, producenten van plastic verpakkingen en verpakte consumptiegoederen tot retailondernemingen.

Plastic afval is duidelijk een sociaaleconomisch risico. Als beleggers maken wij ons zorgen over de mogelijke gevolgen van deze kwestie voor de winstgevendheid van de ondernemingen waarin wij beleggen. De definitie van financiële materialiteit is een kernelement in onze benadering voor ESG-integratie. Daarom willen we door onze engagement met ondernemingen opheldering verschaffen over de materialiteit van het plasticafvalprobleem. En tegelijkertijd moedigen we de ondernemingen aan de waardeketen van plastic om te vormen tot een duurzamer en circulair model.

Maatschappelijke risico's van suiker

Peter van der Werf

In juli 2017 zijn we een engagementprogramma gestart waarmee we levensmiddelenondernemingen aanmoedigen sneller te zijn met productherformulering en innovatie. Doel van de engagement is de hoeveelheid suiker te verlagen en de voedingswaarde van de producten te verhogen, zodat het ondernemingsmodel ook in de toekomst succesvol blijft. Ook hebben we besproken hoe ondernemingen transparanter kunnen worden over hun lobbyactiviteiten en kunnen zorgen voor verantwoorde marketing. In dit artikel deelt engagementspecialist Peter van der Werf de bevindingen over onze doelstelling om verantwoord lobbyen aan te moedigen.

Gedragcodes

- UN Global Compact
- SDG 2: Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en promoot duurzame landbouw
- SDG 3: Verzeker een goede gezondheid en promoot welvaart voor alle leeftijden

Healthy Living: Gezonde voeding

Principes 1 en 2 van het Global Compact van de Verenigde Naties zijn erop gericht dat ondernemingen de internationale mensenrechten respecteren en de bescherming ervan ondersteunen en ervoor zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan mensenrechtenschendingen. Mensenrechtenkwesaties ontstaan doordat ondernemingen niet nadenken over de potentiële gevolgen van hun activiteiten binnen de operationele context. Wij koppelen de manier waarop mensen een gezond leven kunnen leiden aan de basale rechten van de mens.

De wereldwijde impact van overconsumptie van suiker legt druk op de budgetten voor de gezondheidszorg

Suiker is een van de grootste veroorzakers van de huidige obesitaspandemie. Vrijwel alle verpakte voedingsmiddelen en dranken bevatten suiker. De economische kosten van deze pandemie zijn duidelijk: USD 2 biljoen per jaar, oftewel bijna 3% van het wereldwijde bbp. De schatting is dat obesitas, samen met roken en gewapend geweld, tot de drie grootste maatschappelijke lasten

behoort die de mens veroorzaakt. Het aantal obese mensen zal bovendien toenemen: geschat wordt dat in 2030 bijna de helft van de volwassen wereldbevolking aan overgewicht zal lijden. De toenemende consumptie van toegevoegde suikers leidt niet alleen tot obesitas, maar speelt ook een rol bij het ontstaan van diabetes en andere gezondheidsrisico's.

Met hun lobbyactiviteiten beïnvloeden ondernemingen de voortgang van overheidsbeleid

Van de ondernemingen in ons engagementprogramma verwachten wij dat zij ervoor zorgdragen dat hun

MAATSCHAPPELIJKE RISICO'S VAN SUIKER

bestuursfuncties en financiële steun voor brancheorganisaties of andere lobbyorganisaties bekend te maken.

Hoeveel geeft de voedingsindustrie uit aan lobbyen en waaraan wordt het geld uitgegeven?

Volgens het Center for Responsive Politics heeft de Amerikaanse levensmiddelensector in 2018 USD 29 miljoen uitgegeven aan lobbywerk op federaal niveau. Dit komt bovenop de lobbyactiviteiten op staatsniveau. Voor beleggers is het niet duidelijk waaraan dit geld wordt uitgegeven. Bovendien maken we ons zorgen over recente rapporten en artikelen over de inconsistentie van de posities van ondernemingen en hun lobbypraktijken. Voorbeelden:

1. In China hielp het International Life Sciences Institute de voedingsrichtlijnen zodanig aan te passen dat ze de consumptie van frisdrank en voedsel met veel suiker niet ontmoedigen.
2. De Amerikaanse ministeries van Landbouw en van Volksgezondheid en Sociale Zaken verwierpen het advies van hun eigen panel van deskundigen om de consumptie van suikerhoudende dranken en vleeswaren te beperken, ondanks de bewezen schadelijke effecten ervan voor de volksgezondheid. Dit is deels het gevolg van de invloed van de sector.
3. De American Beverage Association heeft gelobbyd voor een Californische wet die tot 2030 voorkomt dat lokale overheden belastingen heffen op levensmiddelen, zoals koolzuurhoudende en niet-koolzuurhoudende niet-alcoholische dranken.
4. Een recente studie van het Institute for Health Metrics onderzocht de gezondheidseffecten van voedingsrisico's in 195 landen in de periode 1990-2017 en concludeerde

dat suboptimale voeding wereldwijd verantwoordelijk is voor meer sterfgevallen dan alle andere risico's, waaronder het roken van tabak.

Moet de lobby van de voedingsindustrie aan banden worden gelegd, net zoals de tabaksindustrie?

In reactie op deze en andere voorbeelden heeft de Lancet Commission on Obesity vastgesteld dat er een groeiende consensus bestaat dat de invloed van het bedrijfsleven en de commercie moet worden beperkt, zodat regeringen "in het algemeen belang beleid kunnen voeren dat de gezondheid van de huidige en toekomstige generaties, het milieu en de planeet ten goede komt". De commissie riep op tot een verdrag dat de levensmiddelensector uitsluit van beleidsgerelateerde discussies – vergelijkbaar met de beperkingen die aan tabaksondernemingen worden opgelegd in de Kaderovereenkomst van de Wereldgezondheidsorganisatie over tabak.

Het ICGN geeft best practice-richtlijnen met betrekking tot lobbyen

Robeco ondersteunt de best practice-richtlijnen van het International Corporate Governance Network (ICGN), de OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying en het Global Reporting Initiative (GRI). Deze roepen ondernemingen allemaal op tot integriteit en lobbytransparantie. Het ICGN verklaart het volgende: "Ondernemingen bevinden zich in een samenleving en moeten erop aansluiten. Lobbyen hoort daarbij, maar er kleven wel de nodige risico's aan. Lobbyen wordt onacceptabel wanneer het de persoonlijke belangen van het bestuur dient of wanneer het in het beperkte belang van de onderneming is. Denk aan het promoten van regelgeving die

lobbyactiviteiten in overeenstemming zijn met hun standpunt op het gebied van gezondheid en welzijn. Als beleggers stimuleren we transparantie en verantwoordingsplicht in het directe en indirecte gebruik van ondernemingsgelden om wet- en regelgeving te beïnvloeden. Wij denken dat een onderneming aanzienlijke reputatieschade kan oplopen als de lobbyactiviteiten niet passen bij haar openbare standpunten. We vragen ondernemingen alleen te lobbyen over voedingskwesties die een bijdrage leveren aan de volksgezondheid, of helemaal niet te lobbyen. Ook vragen we ze alle lobbyactiviteiten op het gebied van voeding, lidmaatschappen,

gunstig is voor de onderneming, maar mogelijk schadelijk voor de samenleving als geheel. Dat ondernemingen lobbyen wordt steeds meer geaccepteerd, of zelfs gezien als positief, wanneer het een langeretermijnvisie betreft die is gericht op het bevorderen van goede regelgeving die een breed maatschappelijk belang dient waardoor een klimaat ontstaat waarin de onderneming waarde kan creëren en kan groeien.”

Ondernemingen aanmoedigen tot verantwoord lobbyen

We hebben de acht ondernemingen uit onze engagementgroep gevraagd hoe zij hun lobbyprioriteiten bepalen op het gebied van voedingsgerelateerde kwesties. Ook hebben we duidelijk gemaakt dat het bestuur toezicht moet houden op de lobbyactiviteiten van de onderneming. Verder hebben we ze gevraagd beleid op te stellen voor het doorlichten van beroepsorganisaties en hun standpunten ten aanzien van het overheidsbeleid.

Uiteindelijk willen we weten hoe de onderneming door middel van lobbyen en het lidmaatschap van relevante brancheorganisaties gezonde producten promoot en voedingsgerelateerde kwesties aanpakt.

MAATSCHAPPELIJKE RISICO'S
VAN SUIKER

Maatschappelijke impact van Kunstmatig intelligentie

Danielle Essink

De voordelen van kunstmatige intelligentie (artificial intelligence, AI) zijn veelbelovend en hebben betrekking op betere efficiëntie, grotere schaal en hogere snelheid van besluitvorming.

Gedragcodes

- UN Global Compact
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights
- SDG 10: Reduced Inequalities

Mensenrechten: Privacy en Vrijheid van Meningsuiting

Het eerste en tweede principe van het UN Global Compact bieden een kader voor ondernemingen om verantwoord zaken te doen en mensenrechtenschendingen te voorkomen. Mensenrechten zijn basisnormen gericht op het veiligstellen van de waardigheid en gelijkheid voor iedereen. Systematische schendingen van deze rechten kunnen een negatief effect hebben op een onderneming en belanghebbenden. Artikel 12 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens behandelt het recht op privacy, dat wordt omschreven als de bescherming tegen "willekeurige inmenging in persoonlijke aangelegenheden, in gezin, thuis of briefwisseling, noch aan enige aantasting van eer of goede naam". Daarnaast bepaalt artikel 19 de vrijheid van meningsuiting als het recht om "zonder inmenging een mening te koesteren en om door alle middelen en ongeacht grenzen inlichtingen en denkbeelden op te sporen, te ontvangen en door te geven".

Ook bestaan er toepassingen op maatschappelijk vlak. De ontwikkeling van kunstmatige intelligentie heeft vooral de potentie complexe problemen te helpen oplossen, zoals het diagnosticeren van ziekten in een vroeg stadium, het voorspellen van natuurrampen of het identificeren van slachtoffers van online seksuele uitbuiting. Aan deze mogelijkheden kleven echter wel de nodige problemen. De toepassing van kunstmatige intelligentie heeft al geleid tot verschillende maatschappelijke vraagstukken. Daaruit blijkt dat een ethische ontwikkeling en inzet niet kan worden gegarandeerd als dit niet op de juiste manier gebeurt. In 2019 is het Active Ownership-team van Robeco

een engagement aangegaan met ondernemingen over deze kwesties, met als doel het stimuleren van best practices in de ontwikkeling en het gebruik van AI-systemen.

Veelbelovend is dat enkele toonaangevende technologieondernemingen onlangs ethische codes of principes hebben opgesteld voor het ontwerp en de implementatie van AI-systemen. De transparantie rond de governance van kunstmatige intelligentie is echter gering en dat maakt het moeilijk te beoordelen of er sterke toezichts- en verantwoordingsmechanismen bestaan. Dit gebrek aan transparantie strekt zich ook uit tot de implementatie

MAATSCHAPPELIJKE IMPACT VAN KUNSTMATIG INTELLIGENCE

Daarom denken wij dat de ondernemingen met solide processen om een dergelijke impact te beheersen beter zijn uitgerust voor de digitale transformatie.

Introductie van kunstmatige intelligentie

Kunstmatige intelligentie gaat over automatisch leren, robotica, natuurlijke taalverwerking en vele andere disciplines. Het is geen technologie op zich, maar eerder een verzameling van technieken die menselijk gedrag kunnen simuleren. Soms bestaat de indruk dat kunstmatige intelligentie pas kortgeleden is ontwikkeld, maar eigenlijk gaat de geschiedenis ervan terug tot de jaren 50 van de vorige eeuw. Onderzoekers overwogen toen voor het eerst machines te gebruiken om de menselijke intelligentie te simuleren. De tweede fase begon in de jaren 80 toen men zich realiseerde dat kunstmatige intelligentie ook commerciële waarde heeft. De afgelopen jaren zagen we echt een doorbraak in het onderzoek. Drie factoren speelden daarbij een belangrijke rol. De eerste is de ongekende beschikbaarheid van betaalbare computerkracht. Ten tweede zagen we een toename van het volume en de diversiteit van gegevens en de snelheid waarmee we toegang hebben tot deze gegevens. En tot slot betekent de opkomst van nieuwe en geavanceerde algoritmen, zoals machinaal leren en deep learning, dat deze systemen gegevens op een intelligentere manier kunnen analyseren. Op dit moment wordt kunstmatige intelligentie gebruikt voor veel activiteiten, toepassingsgebieden en sectoren. Voorbeelden hiervan zijn zelfrijdende auto's, online contentadviezen en gezichtsherkenning voor paspoortcontrole. Daarnaast zetten creditcardondernemingen kunstmatige intelligentie in om fraude op te sporen.

van overwegingen op het gebied van mensenrechten bij het ontwerpen en ontwikkelen van producten. Zo is het bijvoorbeeld onduidelijk of ondernemingen een due diligenceonderzoek uitvoeren naar mensenrechten om de onbedoelde gevolgen van hun technologie en de daaruit voortvloeiende maatschappelijke impact te beoordelen. Een gebrek aan goed toezicht en verantwoording over de ontwikkeling en invoering van AI-toepassingen kan negatieve gevolgen hebben voor zowel de samenleving als de betrokken ondernemingen. Wetgevers zijn steeds meer op zoek naar manieren om dergelijke effecten te verminderen.

Impact op de samenleving

AI-systemen worden steeds vaker ingezet op terreinen die maatschappelijk gevoelig liggen, zoals onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting, kredietverstrekking, politiewerk en strafrecht. Vaak gebeurt dat zonder vakinhoudelijke kennis of geïnformeerde toestemming, waardoor deze systemen een bedreiging vormen voor burgerrechten en -vrijheden. Het recht op privacy is in gevaar wanneer AI-systemen worden gebruikt voor bewakingsdoeleinden. Het recht op gezondheidszorg loopt gevaar wanneer burgers door een zorgverzekeraar worden geweigerd op basis van hun gezondheidsdossier. De vrijheid van meningsuiting wordt bedreigd, want burgers zullen minder uitkomen voor hun mening als ze voortdurend in de gaten worden gehouden.

Aandacht voor vertekening

Het meest besproken probleem van AI-systemen is dat ze gevoelig zijn voor vertekening. Die kan een afspiegeling zijn van bestaande vooroordelen en sociale ongelijkheid, en deze zelfs versterken. De oorzaak van deze afwijkingen kan liggen in de gegevens die worden gebruikt, maar ook in het ontwerp of de inzet van kunstmatige intelligentie. Een belangrijk AI-systeem dat al wordt toegepast, is gezichtsherkenningstechnologie. Het is vrijwel onmogelijk hier niet mee te werken, waardoor het recht op privacy bedreigd wordt. Cruciaal is dat deze systemen worden gebruikt op plekken waar de belangen groot zijn, zoals op vliegvelden, ondanks de wetenschap dat deze systemen een grote onbetrouwbaarheidsfactor hebben. Een voorbeeld dat vaak wordt aangehaald, is een onderzoek van de American Civil Liberties Union (ACLU) en de universiteit van Californië. Die hebben een gezichtsherkenningsinstrument getest door foto's van zittende leden van het Amerikaanse Congres te vergelijken met een database met 25.000 foto's

van mensen die zijn gearresteerd. Van 28 congresleden stelde het apparaat ten onrechte vast dat ze voorkwamen in de database met gearresteerde personen, met een foutpercentage van bijna 40% voor niet-blanke leden en van slechts 5% voor blanke leden. Hieruit blijkt dat de conclusies op basis van deze systemen niet betrouwbaar zijn en kunnen leiden tot onterechte beschuldigen. Vooral minderheden lopen een groot risico.

Vertekening heeft een negatieve impact op doel 10 (Ongelijkheid verminderen) van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Die heeft tot doel de sociale, economische en politieke integratie van alle mensen, ongeacht leeftijd, geslacht, handicap, ras, etniciteit, afkomst, godsdienst of economische of andere status te bevorderen en te versterken. Vertekening is voor dit thema een belangrijk gespreksonderwerp met de ondernemingen in onze engagementgroep.

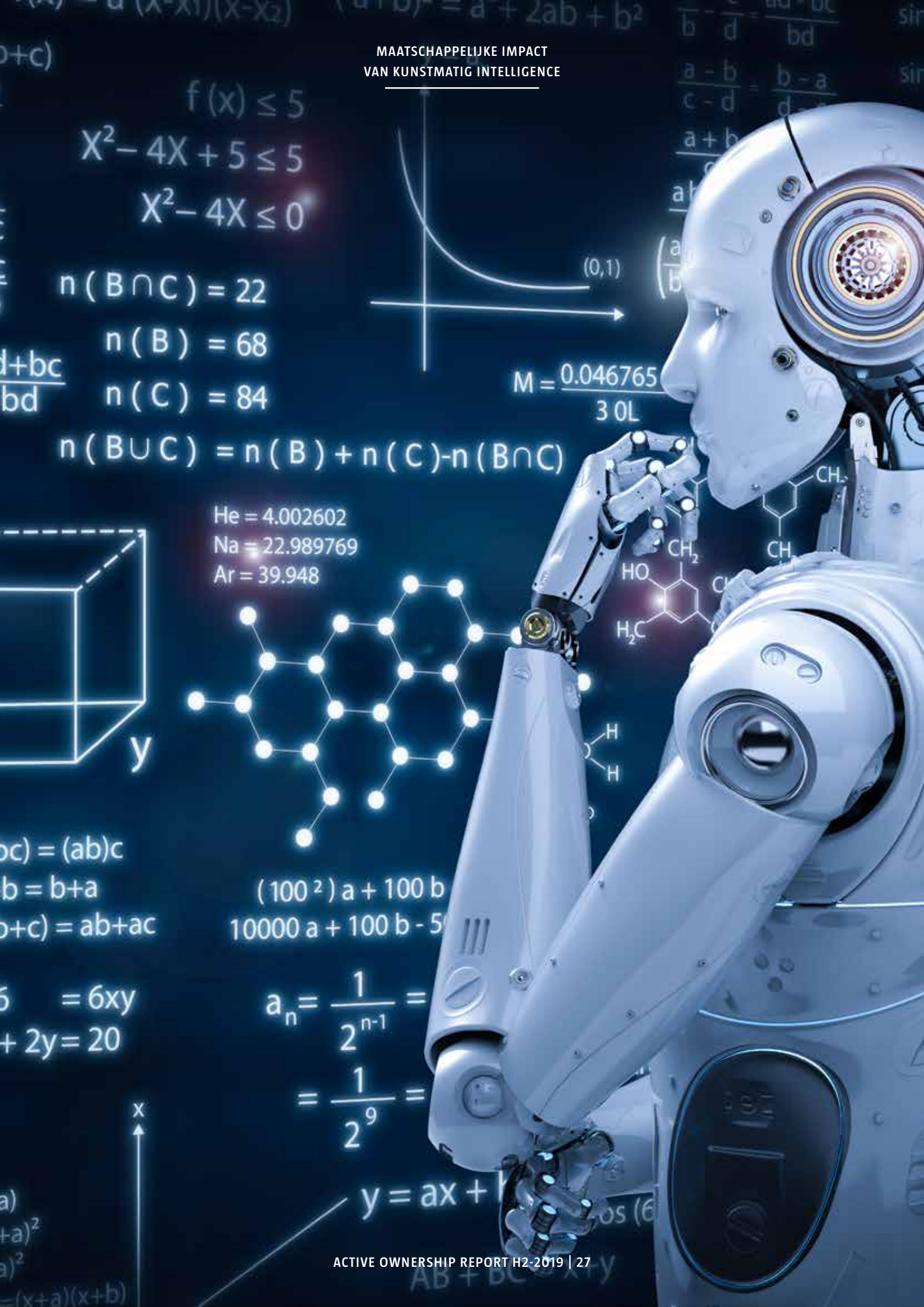
Een uitgebreide benadering van engagement

In het vierde kwartaal van 2019 is het Active Ownership-team van Robeco een driejarig engagementproject gestart, gericht op de risico's van kunstmatige intelligentie en de maatschappelijke impact ervan. Het belangrijkste doel is het veiligstellen van mensenrechten. De grootste zorg is dat de technologische ontwikkelingen en toepassingen van kunstmatige intelligentie sneller gaan dan de ontwikkeling van principes ('zachte wetgeving', ondernemings- en sectorprincipes) en 'harde wetgeving' die nodig zijn voor een verantwoord gebruik van de technologie. Ook kaarten we kwesties aan op het gebied van ondernemingsbestuur, vooral omdat de meeste controlekaders gericht zijn op standaardisatie in processen en niet zijn ontworpen voor kunstmatige intelligentie. Onze focus

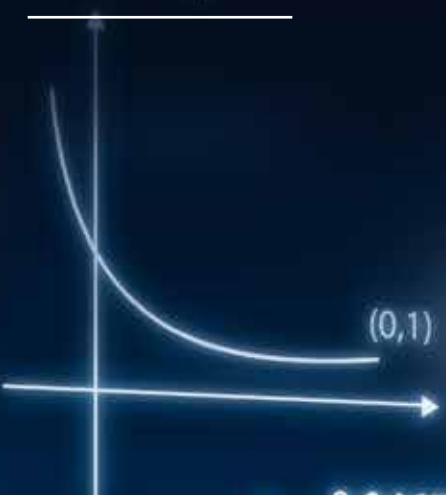
gaat verder dan technologische kennis en maatschappelijk bewustzijn binnen het bestuur, aangezien effectief beheer van kunstmatige intelligentie om een andere benadering van governance en controle vraagt.

Wij richten onze engagement op de ICT-sector en gaan een engagement aan met ondernemingen die zich bezighouden met de ontwikkeling en met ondernemingen die kunstmatige intelligentie toepassen in hun kernactiviteiten. Voor de ICT-sector is een belangrijke rol weggelegd in het respecteren van mensenrechten en het realiseren van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Voorbeelden hiervan zijn het faciliteren van mobiel bankieren en leren op afstand, en het mogelijk maken van een grotere burgerparticipatie, vrijheid van meningsuiting en de coördinatie van democratische bewegingen via socialmediaplatforms.

We verwachten dat ondernemingen weten hoe en waar kunstmatige intelligentie wordt toegepast in hun activiteiten, dat ze proactief de mogelijke impact ervan beoordelen en dat ze de risico's en onbedoelde gevolgen actief monitoren. Onze engagementdoelstellingen zijn gericht op beleidsrichtlijnen, impactrapportage van producten en diensten, adequaat bestuurstoezicht, integratie van mensenrechtenoverwegingen in productontwikkeling, verantwoord lobbyen en engagement met betrokkenen.

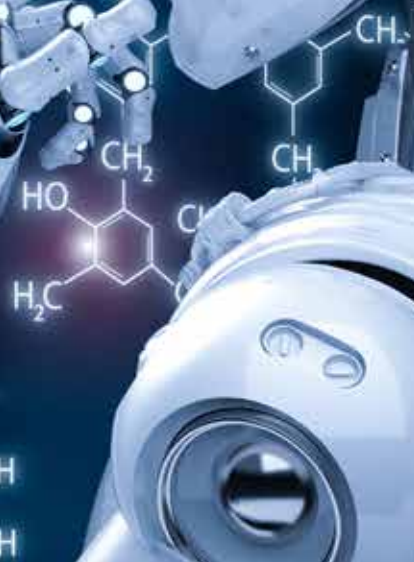
$$f(x) \leq 5$$
$$X^2 - 4X + 5 \leq 5$$
$$X^2 - 4X \leq 0$$

$$n(B \cap C) = 22$$
$$n(B) = 68$$
$$n(C) = 84$$
$$n(B \cup C) = n(B) + n(C) - n(B \cap C)$$

$$M = \frac{0.046765}{30L}$$

He = 4.002602
Na = 22.989769
Ar = 39.948

$$(bc) = (ab)c$$
$$b = b+a$$
$$(b+c) = ab+ac$$

$$(100^2)a + 100b$$
$$10000a + 100b - 5$$

$$6 = 6xy$$
$$+ 2y = 20$$

$$a_n = \frac{1}{2^{n-1}} =$$
$$= \frac{1}{2^9} =$$

$$y = ax + b$$

Digitale innovatie in de gezondheidszorg

Anouk in 't Veld

Er is al veel voortgang geboekt om de gezondheid van miljoenen mensen te verbeteren, maar er zijn ook nog veel uitdagingen voordat goede gezondheid en welzijn wereldwijd de norm zijn. In veel landen zijn de zorguitgaven sneller gestegen dan het bbp, voornamelijk als gevolg van de groei en vergrijzing van de bevolking. Er zijn ook studies die aantonen dat een combinatie van gescheiden budgetten en geringe samenwerking heeft geleid tot een beperkte toegang tot gezondheidszorg, die vaak ook nog van onvoldoende kwaliteit is.

Gedragcodes

- UN Global Compact
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises
- SDG 3: Good Health and Well-Being

Gezondheid: Productveiligheid

Trends zoals de liberalisatie van wereldwijde handel en de veranderende voorkeur van consumenten voor gezondere, smaakvollere en veiligere voedingsmiddelen hebben hun invloed op de huidige manier van voeding produceren die op kwantiteit in plaats van kwaliteit is gericht. Dit kan er toe leiden dat voedselveiligheidsproblemen een niet-financiële importbarrière worden waardoor vleesproducenten geen toegang meer kunnen krijgen tot internationale markten. Daarnaast is er een toenemende vraag naar voeding die niet of weinig bewerkt is in vergelijking met de huidige merkproducten. We zien mogelijkheden voor ondernemingen om op deze trends in te spelen. Certificering zoals biologisch of Fair Trade en een goede dierenwelzijnsaanpak kunnen bedrijven toegang geven tot een premium segment van de markt waardoor ze ook een premium prijs kunnen vragen voor hun producten.

Een veelbelovende oplossing is de digitalisering in de gezondheidszorg. Traditioneel gezien is de gezondheidszorg geen sector die snel nieuwe technologieën implementeert, maar het lijkt er nu toch op dat digitale innovaties sneller worden omarmd. Door digitalisering kan de sector kosten besparen en de resultaten verbeteren, wat gezien de huidige staat van het zorgstelsel in veel landen essentieel is. Recente hervormingen laten een verschuiving zien van modellen die uitgaan van activiteiten naar resultaatgerichte modellen. De digitalisering kan zeker een bijdrage leveren aan deze trend.

Digitale innovatie: risico's en kansen

Digitalisering is niet nieuw, want er zijn al veel sectoren getransformeerd door digitale oplossingen. Vergeleken met andere sectoren is de gezondheidszorg relatief traag met het omarmen van digitalisering. Voor de volledige implementatie en integratie van digitale oplossingen is behalve samenwerking tussen vele belanghebbenden ook ondersteuning van regelgevende instanties nodig. Veel innovaties maken gebruik van kritische gegevens en ethische bezwaren over het gebruik daarvan moeten worden aangepakt. Zo moet de privacy beschermd worden en moet vertekening door algoritmen

Engagement om het risico van politieke druk op ondernemingen in de gezondheidszorg te verminderen

De engagement start eind 2019 en beslaat een periode van drie jaar. Hij richt zich op de digitale innovaties die binnen dit tijdsbestek geïmplementeerd kunnen worden. Ons onderzoeksproject heeft geleid tot een aantal aandachtsgebieden die essentieel zijn om de verwachtingen van digitalisering volledig waar te maken. Binnen onze engagement bekijken we de volgende doelstellingen:

1. Interne digitale gereedheid
2. Samenwerking binnen de sector
3. Innovatiebeheer
4. Omzet- en marketinginnovatie
5. Cyberveiligheid

Het eerste onderwerp onderzoekt in hoeverre een onderneming bereid is tot digitalisering. Vervolgens kijken we naar de samenwerking binnen de sector, en dan vooral naar de manier waarop de onderneming samenwerkt met andere partijen om tot een zo groot mogelijke impact te komen. Ten derde kijken we specifiek naar innovatiemanagement en de bijdrage die digitalisering levert aan het proces van onderzoek en ontwikkeling (R&D). Onze vierde doelstelling bekijkt hoe digitalisering de omzet- en marketingpraktijken beïnvloedt en zorgt voor meer transparantie. Tot slot gaan we na hoe een onderneming omgaat met de risico's op het gebied van cyberveiligheid die gepaard gaan met digitalisering. Via al deze doelstellingen proberen we inzicht te krijgen in de algehele bereidheid van een onderneming tot digitalisering. Daarbij beantwoorden we de volgende vragen:

- Heeft de onderneming een goede digitale strategie die is geïntegreerd in de gehele organisatie?
- Werkt de onderneming samen met belanghebbenden om optimaal

te profiteren van digitalisering en de risico's zo veel mogelijk te beperken?

- Hoe maakt de onderneming gebruik van digitalisering voor optimalisatie van de processen en de ontwikkeling van nieuwe producten?
- Is de onderneming zich bewust van de risico's op het gebied van cyberveiligheid en doet ze er alles aan om die risico's te beperken?

Ondernemingen onder engagement

We richten ons op ondernemingen in verschillende subsectoren van de gezondheidszorg. Het gaat hierbij om farmaceutische en biotechnologische ondernemingen in ontwikkelde en opkomende markten, fabrikanten en leveranciers van medische apparatuur, aanbieders van biowetenschappelijke apparatuur en dienstverlening, en zorgaanbieders. In onze dialoog werken we nauw samen met onze beleggingsteams en met externe samenwerkingsverbanden.

Bijdrage aan doel 3 van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen

Met onze engagement willen we een bijdrage leveren aan doel 3 van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen: goede gezondheid en welzijn. Een subdoel hiervan is: "Zorgen voor een universele gezondheidsdekking, met inbegrip van de bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwaliteitsvolle essentiële gezondheidszorgdiensten en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwaliteitsvolle en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen." Wij zijn van mening dat onze engagement hieraan kan bijdragen, aangezien digitale innovatie kan zorgen voor een betere toegang tot hoogwaardige gezondheidszorg die effectief en betaalbaar is.

worden tegengegaan. Bovendien moeten aanbieders en patiënten meer inzicht krijgen in waarom en hoe digitale hulpmiddelen worden ingezet. Mogelijk moeten ze hun verwachtingen bijstellen. Toch zijn er tal van mogelijkheden: van het stimuleren van gezond gedrag en geneesmiddelen op maat, tot monitoring op afstand, holistische analyses en betere besluitvorming. Digitalisering alleen kan de problemen in de gezondheidszorg niet oplossen. Maar digitalisering kan wel een bijdrage leveren aan kostenbeheersing en kwaliteitsverbetering en de sector naar een meer patiëntgerichte zorg loodsen.

UITGELICHT DOOR

Vera Krückel

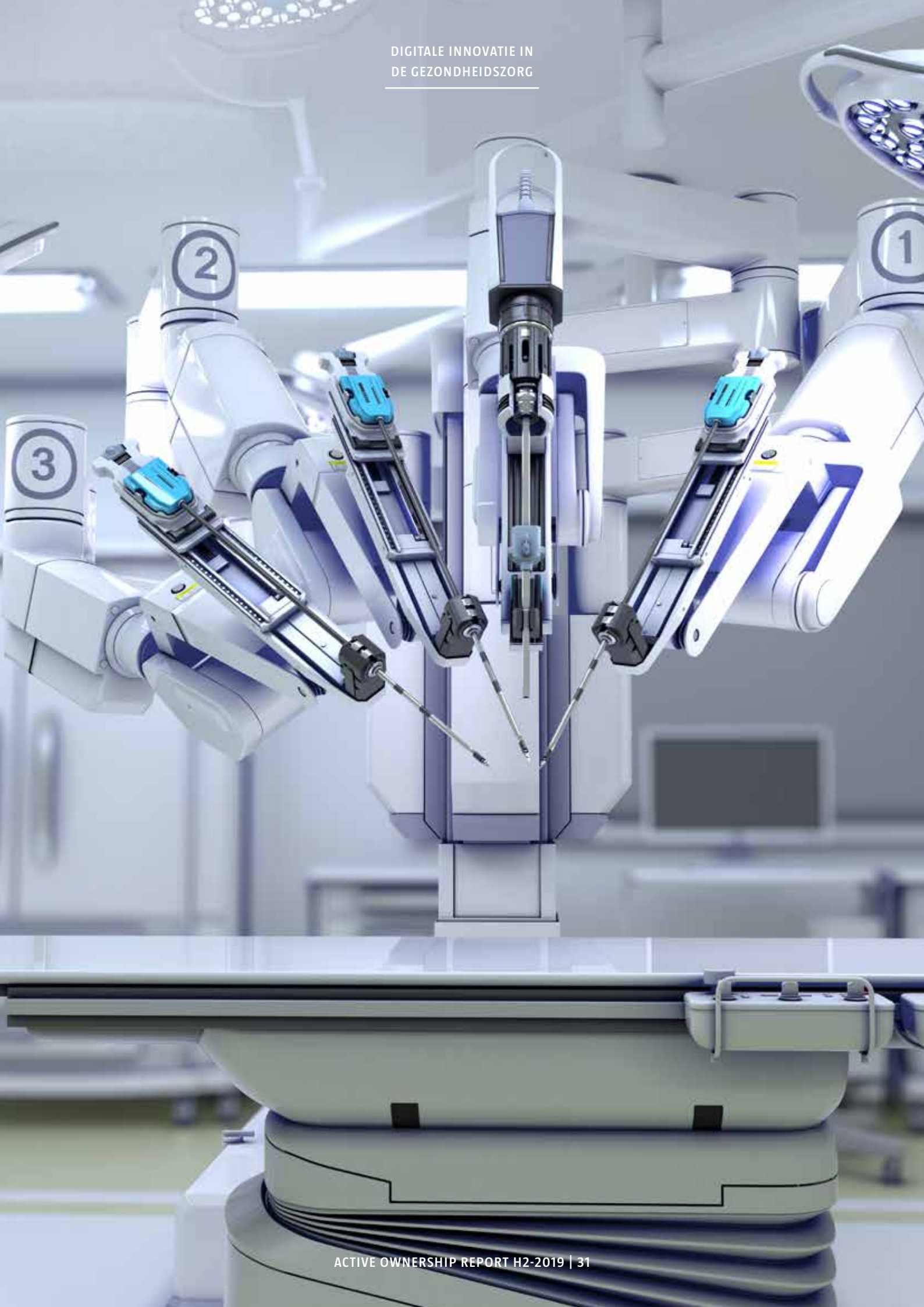
Het Robeco Trends Investing-team beschouwt digitalisering van de gezondheidszorg als een van de aantrekkelijkste beleggingskansen voor het komende decennium. We beleggen in de ondernemingen die zorgen voor een betere gezondheid tegen lagere kosten door middel van digitalisering. Daarnaast beleggen we ook in de enablers voor digitale verandering.

We zien een zeer aantrekkelijk en groot beleggingsuniversum dat we hebben onderverdeeld in drie categorieën:

- 1) Efficiëntieverstrekkers verminderen de zorgkosten via digitale hulpmiddelen. Voorbeelden hiervan zijn automatisering van betalingssystemen en procedures voor vergoedingen van zorgkosten, of digitalisering van het verkoopproces.
- 2) Gekwantificeerde zelfhulpmiddelen waarmee de sector de overgang kan maken naar continue en goedkopere zorg met een grotere focus op preventie. Een goed voorbeeld hiervan is regelmatige glucosecontrole voor patiënten met diabetes.
- 3) Disruptieve technologieën kunnen de uitvoering van de gezondheidszorg volledig veranderen, zoals genomica, een vakgebied dat de deur opent voor medicatie op maat.

Niet alleen deze technologische enablers zouden kunnen profiteren, maar ook de early adopters in de 'traditionele' gezondheidszorg. Zo kunnen digitale hulpmiddelen klinisch onderzoek aanzienlijk efficiënter en effectiever maken. Dat is gunstig voor farmaceutische ondernemingen die veel geld uitgeven aan R&D. Op dezelfde manier kunnen ziekenhuizen hun administratieve uitgaven, die maar liefst 40% van de kosten kunnen bedragen, aanzienlijk terugbrengen. Ook hier geldt dat early adopters betere en goedkopere zorg kunnen leveren.

Enige voorzichtigheid is wel geboden, aangezien de gezondheidszorg traag reageert en zeer complex is. Beleggers moeten niet uitgaan van een traditionele 'technologie'-horizon, maar rekening houden met een langer tijdsbestek. Technologie alleen kan de gezondheidszorg niet veranderen: andere factoren om rekening mee te houden zijn workflowintegratie, artsenparticipatie, systeemdynamiek en beloningsstructuren. En natuurlijk is ook de regelgeving van belang.

Klimaatverandering en welbevinden in de sector zakelijk vastgoed

Sylvia van Waveren

De vastgoedsector is verantwoordelijk voor ruim 30% van de jaarlijkse wereldwijde uitstoot van CO2 en andere broeikasgassen. Daarmee draagt de sector flink bij aan de opwarming van de aarde. Om dit probleem aan te pakken richten we onze engagement in deze sector sinds 2017 op Real Estate Investment Trusts (REIT's) voor kantoorpanden.

Gedragcodes

- UN Global Compact principes 7-9
- Verklaring van Rio inzake Milieu & Ontwikkeling
- SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen
- SDG 13: Beperken klimaatverandering

Milieu-impact: Klimaatverandering

Klimaatverandering is, samen met de beperkte beschikbaarheid van natuurlijke bronnen zoals water, de voornaamste milieukwestie waar ondernemingen mee te maken hebben. Klimaatverandering beïnvloedt op dit moment al overheidsbeleid en consumentengedrag. Ondernemingen en sectoren hebben te maken met significante risico's, maar ook kansen vanwege klimaatverandering. Om deze risico's van klimaatverandering te adresseren, zullen ondernemingen strategieën moeten ontwikkelen om de financiële, operationele en organisatorische gevolgen te beheren. Daarnaast is het van belang dat ondernemingen targets opstellen, prestaties meten en rapporteren over voortgang. Kansen zullen ontstaan in bestaande en nieuwe markten, door procesverbeteringen en technologische innovatie bij ondernemingen met een leiderschapspositie.

Het onderzoek voor de onderbouwing van dit engagementprogramma is afkomstig van de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB). GRESB is een onafhankelijke organisatie die wereldwijd de duurzaamheidsprestaties van vastgoed beoordeelt. In 2019 vulden meer dan 1.000 vastgoedondernemingen en -fondsen, samen goed voor meer dan USD 4,5 biljoen aan panden, de GRESB Real Estate Assessment in.

Relevantie voor beleggers

Groene en gezonde kantoorruimten kunnen verschillende economische voordelen hebben voor vastgoedondernemingen. Ten

eerste zorgen een proactief beheer van milieuprestaties en energie-efficiënte maatregelen die de CO2-uitstoot verlagen voor lagere energiekosten. Ten tweede kunnen deze ondernemingen meer huur vragen voor milieuvriendelijke en gezonde gebouwen, omdat de energiekosten lager zijn. Daarnaast zijn gelukkiger en gezondere werknemers productiever. Dergelijke gebouwen zijn bovendien makkelijker te verkopen en te verhuren, omdat hun bezettingsgraad gemiddeld hoger is. Tot slot beperkt een strategie tegen klimaatverandering het risico van de mogelijke invoering van strengere milieuwetgeving

KLIMAATVERANDERING EN WELBEVINDEN IN DE SECTOR ZAKELIJK VASTGOED

in hun portefeuille. Met het oog hierop hebben we de volgende vijf engagementdoelstellingen vastgesteld:

1. Klimaatveranderingsmanagement.

Deze doelstelling analyseert de initiatieven en het beleid van de ondernemingen op dit gebied. Daarbij gaat het ook om de reactie van deze ondernemingen op de verschillende risico's en kansen van klimaatverandering en de integratie van duurzaamheid in ondernemingsstrategieën. Ook omvat het de ontwikkeling van programma's en doelen voor het vergroten van investeringen in groene gebouwen en groene renovaties.

Alle ondernemingen in de engagementgroep hebben goede voortgang geboekt voor deze doelstelling. Een van de ondernemingen heeft zich zelfs ingespannen om een beleid voor een netto CO₂-uitstoot van nul in te voeren voor de ontwerp- en bouwmodules. Dit betekent dat de uitstoot bij nieuwe projecten zo ver mogelijk wordt teruggebracht door het gebruik van nieuwe grondstoffen en energie uit fossiele brandstoffen te minimaliseren en er daarnaast voor te zorgen dat materialen gedurende de levenscyclus van het gebouw minder vaak vervangen hoeven te worden. Voor bestaande projecten betekent dit dat de materialen in gebouwen herbruikbaar moeten worden en dat energie uit fossiele brandstoffen moet worden vervangen door hernieuwbare energie.

2. Legitimiteit bedrijfsvoering. De transparantie van een onderneming vinden wij een sterke indicatie van de legitimiteit van de bedrijfsvoering. En daarom moeten ondernemingen voldoende transparant zijn over hun duurzaamheidsactiviteiten, zodat

ze de legitimiteit bedrijfsvoering verdienen en versterken. Hierbij gaat het ook over aspecten als proactieve communicatie, het niveau en de diepgang van duurzaamheidsrapportages en deelname aan relevante initiatieven en certificeringen, zoals BREEAM en Leadership in Energy and Environmental Design (LEED).

In de loop van de engagement zagen we dat de meeste ondernemingen meer certificeringen hebben verkregen voor hun gebouwen, zowel tijdens de bouw als na de oplevering. Enkele ondernemingen zijn zelfs een benchmark voor energie-efficiëntie gaan gebruiken voor het energielabel van hun gebouwen. In onze ogen zijn dit zeer bemoedigende ontwikkelingen.

3. Milieu Management Systeem.

Om een kader te bieden voor het efficiënt meten en verminderen van hun totale milieu-impact vinden wij dat ondernemingen over een Milieu Management Systeem (MMS) moeten beschikken. Dit systeem moet criteria bevatten voor energieverbruik en CO₂-reductie en het liefst extern gecertificeerd worden conform internationale normen.

Bij de meeste ondernemingen in onze engagementgroep wordt voor steeds meer activiteiten het energieverbruik gecontroleerd. Dit vormt een belangrijk onderdeel van de doelstelling Milieu Management Systeem.

4. Reduceren van het energieverbruik en de CO₂-uitstoot. Voor deze doelstelling zoeken we in de publicaties van de onderneming naar energie- en CO₂-reducties en beoordelen we deze. We concentreren ons op absolute en relatieve jaar-op-jaar reducties en

door overheidsinstanties of lokale autoriteiten.

Voor alle vijf engagementdoelstellingen rapporteren we positieve voortgang. Bovendien zien we dat de doelstelling 'goede gezondheid en welzijn' een belangrijk onderwerp is geworden, dat afzonderlijke aandacht verdient.

Ondernemingen laten voortgang zien voor onze vijf engagementdoelstellingen

Als beleggers waarderen wij ondernemingen die duurzaamheid in hun ondernemingsmodel integreren en zo zorgen voor waardecreatie op de lange termijn voor de gebouwen

reducties in de afgelopen drie jaar.

Alle ondernemingen uit onze engagementgroep zetten zich nu in voor ondernemingsbrede doelen met het oog op het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen en zijn goed op weg deze ambitieuze doelstellingen te realiseren. Deze toezeggingen vinden wij zeer bemoedigend.

5. Gezondheid en welzijn. Het wordt steeds duidelijker dat kantoorruimtes invloed kunnen hebben op de gezondheid en het welzijn van werknemers. Deze onderwerpen worden beschouwd als belangrijke kansen voor de vastgoedsector, omdat ze de productiviteit van werknemers vergroten. Bovendien verwachten huurders steeds meer dat deze overwegingen ook meegenomen worden in het ontwerpproces van kantoorgebouwen en zijn ze meestal ook bereid meer te betalen voor gezonde kantoorruimtes.

Tijdens onze engagement merkten we dat dit onderwerp steeds belangrijker wordt, wat hieronder uitgebreider wordt besproken.

Meer aandacht voor gezondheid en welzijn

Ondernemingen worden steeds meer beoordeeld op hun inspanningen en initiatieven om gezondheid en welzijn voor zowel werknemers als huurders te bevorderen. Wij zijn ervan overtuigd dat een gezonde werkruimte zorgt voor een schone en productieve omgeving en een positief effect heeft op de gebruikers en het milieu. We kunnen al enkele goede resultaten rapporteren voor de ondernemingen waarmee we in dialoog zijn. Een van de ondernemingen biedt voor meer werknemers controles op veiligheid en gezondheid, en

heeft ook geestelijke gezondheid in deze controles opgenomen.

Een andere onderneming is gaan samenwerken met Fitwell, een toonaangevend systeem voor de certificering van gezonde gebouwen. De onderneming gebruikte dit systeem als ondersteuning bij het ontwerp van gezonde gebouwen en bij operationele processen voor zes miljoen vierkante meter van haar portefeuille.

Volgende stappen in onze engagement

We zullen de dialoog met de ondernemingen in het laatste jaar van de engagementperiode voortzetten. Daarbij gaan we verder in op de stappen die nodig zijn voor ondernemingsbrede doelstellingen met het oog op de reductie van de uitstoot van broeikasgassen. We willen van de ondernemingen weten hoever ze nog verwijderd zijn van het realiseren van hun ambitieuze doelstellingen. Wij zijn ervan overtuigd dat we dit engagementthema succesvol kunnen afsluiten, omdat de vastgoedondernemingen waarmee we in dialoog zijn zeer goede voortgang laten zien.

Voedselzekerheid

Laura Bosch

Volgens de laatste schattingen hebben twee miljard mensen – oftewel 26,4% van de wereldbevolking – op dit moment te kampen met matige tot ernstige voedselonzekeheid. Deze mensen hebben onvoldoende toegang tot voedsel, zowel qua hoeveelheid als kwaliteit. De landen waar de voedselzekerheid het meest wordt bedreigd, zijn over het algemeen geconcentreerd in Sub-Saharisch Afrika en Zuidoost-Azië. Daar is respectievelijk 21% en 13% van de bevolking chronisch ondervoed.

Gedragcodes

- UN Global Compact
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises Chapters II, III, V, VII, VIII
- SDG 2: Zero hunger

Mensenrechten: Sociale ketennormen

Steeds vaker worden ondernemingen aangesproken op slechte arbeidsomstandigheden in (de keten van) de onderneming. Een aantal trends is hier debet aan. Ten eerste is er de verplaatsing van productie naar lagelonenlanden waardoor ondernemingen te maken hebben met niet-Westerse arbeidsnormen en omstandigheden in de keten. Er is daarnaast een trend naar een snellere verspreiding en breder bereik van informatie over de externe effecten van de activiteiten van ondernemingen. Ook zien we een toegenomen rol van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) die optreden als maatschappelijke waakhond. Ten slotte zien we dat consumenten zich meer bewust worden en meer verwachten op het gebied van verantwoord ondernemerschap. Voor ondernemingen, in het bijzonder internationale ondernemingen met een bekende merknaam, is het dus van belang dat algemeen geaccepteerde arbeidsnormen worden gevolgd, ook in de keten.

In 2050 bedraagt de wereldbevolking bijna 10 miljard mensen. Dat zet de voedselvoorziening in de wereld onder grote druk en vergroot de maatschappelijke impact van voedselonzekeheid. Klimaatverandering, uitputting van de bodem en voedselverlies zijn slechts een paar factoren die het voedselprobleem verergeren: hoe voeden we de bevolking van morgen? Voedselzekerheid vormt dan ook een prioriteit van duurzame ontwikkeling en dat komt naar voren in doel 2 van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's): Geen honger.

In december 2018 zijn we begonnen met onze engagement

met ondernemingen uit de hele waardeketen voor de voedselproductie. Hierbij beoordelen we hoe zij de voedselzekerheid bevorderen door middel van hun producten en handelswijzen. Deze dialoog is georganiseerd rond vier belangrijke fundamentele doelstellingen die betrekking hebben op de bijdrage van de onderneming aan voedselzekerheid en op meer algemene informatie over ESG en bijdragen aan de SDG's.

Het verschil in opbrengst is het grootst in voedselonzekere regio's

In voedselonzekere regio's is de voedselproductie vooral afhankelijk van kleine boeren die slechts

bepikt toegang hebben tot productieapparatuur, met name mechanisatie. De productiviteit en de opbrengsten blijven laag, wat een negatieve impact heeft op de beschikbaarheid en toegankelijkheid van voedsel in deze regio's. Om aan de groeiende vraag te kunnen voldoen, moeten de kleine boeren hun voedselproductie met meer dan 60% verhogen. Producenten van landbouwmachines zullen daarvan profiteren. De ondernemingen uit onze engagementgroep zien deze marktkans, maar slechts een enkele onderneming heeft een robuust strategisch plan om de exposure naar voedselonzekere markten uit te breiden. Dit komt door een aantal

structurele thema's die in dit artikel aan bod komen.

Fabrikanten van landbouwmachines halen het grootste deel van hun inkomsten uit de verkoop aan boeren in ontwikkelde markten die grootschalig produceren. Deze fabrikanten zijn gespecialiseerd in de productie van high-tech machines voor de precisielandbouw. Wij verwachten van ondernemingen dat ze onderzoeken hoe ze hun producten kunnen aanpassen aan de behoeften van kleine boeren in voedselonzekere regio's. Twee ondernemingen uit ons engagementprogramma maken speciaal voor dit marktsegment tractoren met minder pk's.

Krijgen boeren de juiste prijs voor hun producten?

Een ander obstakel is de prijs die kleine boeren krijgen voor wat ze produceren. Een boer moet flink investeren voor landbouwmachines, waarbij de terugverdientijd lang is. Dat is voor kleine boeren niet rendabel. Ondernemingen die actief zijn in voedselonzekere regio's willen financiële steun verlenen om ervoor te zorgen dat deze producten toegankelijk blijven voor hun klanten. Een van de ondernemingen in onze engagementgroep is een samenwerkingsverband aangegaan met lokale banken om gebruik te maken van hun financiële kennis. En dat is een succesvolle formule gebleken. Het meest innovatieve programma dat we in onze engagement hebben gezien, is de verhuur van kleine tractoren en gereedschap aan boeren die niet de financiële middelen hebben om deze producten aan te schaffen.

Kleine boeren moeten leren hoe ze machines kunnen gebruiken

Training aan kleine boeren over het juiste gebruik en onderhoud van landbouwmachines is essentieel

om ervoor te zorgen dat deze producten doen wat ze moeten doen. Ondernemingen werken samen met overheids- en non-profitorganisaties voor technische ondersteuning op agronomisch gebied in voedselonzekere regio's. Zo kunnen ondernemingen uittesten of kleine boeren in deze regio's nieuwe klanten kunnen worden. Wij verwachten dat ondernemingen kritische succesfactoren vaststellen die voortvloeien uit deze publiek-private samenwerkingsverbanden door de impact van deze programma's te beoordelen en de bevindingen te gebruiken om hun exposure naar potentiële markten te versterken.

Samenwerking met ngo's is cruciaal om impact te hebben

Ondernemingen hebben ons om feedback gevraagd over welke organisaties betrouwbare partners kunnen worden op dit gebied. Om aan dit verzoek te kunnen voldoen, zijn we in gesprek gegaan met een aantal ngo's die zich bezighouden met voedsel, zodat we beter begrijpen wat hun bijdrage is aan voedselzekerheid en hoe zij met ondernemingen samenwerken.

Tijdens deze gesprekken konden we verschillende benaderingen van samenwerking onderscheiden, uiteenlopend van direct contact tussen ondernemingen en boeren tot passieve betrokkenheid via beleggingen. We hebben een brochure opgesteld met een samenvatting van onze engagementdialogen met deze ngo's, waarin we de dagelijkse praktijk en de reikwijdte van deze organisaties beschrijven. Deze brochure gaan we delen met de ondernemingen uit onze engagementgroep om ze beter te adviseren over hoe ze succesvolle publiek-private samenwerkingsprogramma's kunnen opzetten.

Bijdrage van ondernemingen is essentieel voor de realisatie van SDG 2 'Geen honger'

Om te beoordelen hoe ondernemingen voedselzekerheid versterken, hebben we ze aangespoord gedetailleerde informatie te verstrekken over hun inkomsten uit Sub-Saharisch Afrika en Zuidoost-Azië. Hoewel deze marktsegmenten niet meer dan 10% van de omzet vertegenwoordigen voor de ondernemingen in het programma, erkennen ze wel dat de aanwezigheid in deze regio's op de lange termijn van strategisch belang is voor hun organisatie.

De landbouwmarkt in voedselonzekere regio's blijft onderontwikkeld en dus ligt daar veel ruimte voor ondernemingen die de problemen kunnen aanpakken. Door betaalbare machines aan te bieden kunnen ze nieuwe klanten aan zich binden. De volgende stap is het kwantificeren van de impact van landbouwmachines op gemeenschappen waar de voedselzekerheid wordt bedreigd en nagaan of lokale voedselsystemen daardoor veerkrachtiger worden.

Verantwoord belastingbeleid

Michiel van Esch

Ongeveer drie jaar geleden begon Robeco zijn engagementprogramma over belastingtransparantie om meer inzicht te krijgen in de manier waarop dit complexe en vaak controversiële onderwerp beleggers raakt. Ons eerste engagementtraamwerk hebben we ontworpen in samenwerking met PwC, waarmee we ons baseline-onderzoek hebben uitgevoerd. Sindsdien is de fiscale wereld veranderd, maar veel problemen op het gebied van transparantie rond belastingen bestaan nog steeds.

Gedragscodes

- OECD/ G20 Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) Richtlijnen
- Europese Commissie, 'Anti-Tax Avoidance Package' (ATAP)
- SDG 16: Vrede, recht en sterke instituten

Corporate Governance: Verantwoording & Transparantie

De corporate governance structuur van een onderneming specificeert de rechten en verantwoordelijkheden van de verschillende belanghebbenden, zoals de directie, commissarissen, aandeelhouders en andere belanghebbenden. Een adequaat functionerend corporate governance systeem richt zich op de lange termijn continuïteit van een onderneming en beschermt de belangen van aandeelhouders. Een goed functionerend corporate governance systeem kan bijdragen aan lange termijn aandeelhouderswaarde. Internationale en nationale principes en codes verschaffen richtlijnen voor goede corporate governance. Corporate governance kent vele aspecten die van belang zijn. Relevante onderwerpen zijn: beloningsbeleid, aandeelhoudersrechten, transparantie, effectief toezicht op management, onafhankelijke audit en risk management.

We zijn onze engagement begonnen om onze beleggingsanalisten te ondersteunen en in te gaan op de maatschappelijke discussie over belastingen. Met meer transparantie over belastingen kunnen beleggers beter berekenen welk belastingtarief voor een onderneming op de lange termijn houdbaar is. Dat is belangrijk, omdat de cashflow wordt gerapporteerd na belastingen. Het effectieve belastingtarief is daarom voor beleggers een relevante indicator voor het bepalen van de werkelijke winstgevendheid.

Onze gesprekken over belastingen

gingen veel verder dan alleen de technische aanpak om de houdbaarheid van een belastingtarief op de lange termijn te bepalen. Na een aantal controverses – zoals het nieuws dat Starbucks vrijwel geen belasting betaalt in het Verenigd Koninkrijk (VK) en de uitspraak van de Europese Unie (EU) dat de belastingregeling van Apple in Ierland neerkwam op staatssteun – worden de belastingstructuren voor ondernemingen veel scherper in de gaten gehouden. Regeringen spannen zich daarnaast meer in om te voorkomen dat ondernemingen vanwege belastingstructuren voor multinationals minder belasting op

3. Impactanalyse van regelgeving, en
4. Robuuste governancekaders voor vennootschapsbelasting

Wat is de toegevoegde waarde?

Tijdens onze gesprekken met de ondernemingen zagen we voortgang op het gebied van fiscaal beleid. De meeste multinationals hebben een fiscaal beleid gepubliceerd toen dit in het VK wettelijk verplicht werd, maar veel ondernemingen beschouwen dit alleen als een compliencedocument. In de meeste belastingverklaringen gaan ondernemingen daarom niet verder dan teksten als “we voldoen aan alle relevante wetgeving” of “we streven naar een constructieve dialoog met de belastingautoriteiten”. Voor veel belastingverklaringen geldt dit nog steeds, maar we hebben ook een aantal best practices gezien. Het fiscale beleid omvat ook steeds vaker controlekaders, verklaringen over beloningen voor belastingafdelingen en verwijzingen naar het gebruik van belastingparadijzen. Toch komt een belangrijk onderdeel vaak niet voldoende aan bod. Om te kunnen beoordelen of de belastingverplichtingen zijn afgestemd op het economische belang, moeten ondernemingen namelijk een uitgebreidere toelichting geven over de belangrijkste onderdelen van hun waardeketen en de toewijzing van intellectueel eigendom. Bij een groot deel van onze dialogen was deze informatie essentieel voor onze beoordeling van de kwaliteit van belastingstructuren, maar vaak maken ondernemingen deze informatie over hun belastingprincipes niet openbaar.

Verslaglegging per land

De afgelopen jaren heeft de OESO Country by Country Reporting (CbCR, landenrapport) verplicht gesteld. Multinationals moeten hun belastingbetalingen bekendmaken voor alle landen waar ze actief zijn. Dit kader moet helpen bij het oplossen van

belastingconflicten, dubbeltellingen voorkomen en zorgen voor een betere transparantie. Als ondernemingen dit kader openbaar maken, krijgen beleggers een volledig beeld van de belastingbetalingen en hoe die zich verhouden tot het economische belang. Weinig ondernemingen zijn bereid deze CbCR-rapportages openbaar te maken, tenzij ze daartoe wettelijk verplicht zijn. Het meest voorkomende bezwaar tegen het publiceren van een CbCR-rapportage is dat het rapportagekader veel vertrouwelijke informatie bevat. Daardoor kunnen concurrenten toegang krijgen tot informatie over prijzen, marges en zelfs klanten in specifieke markten. Ook wijzen veel ondernemingen erop dat het huidige rapportagekader complex is en dat CbCR-rapportages dubbeltellingen en andere rapportageproblemen zouden bevatten. Bovendien zien veel ondernemingen geen noodzaak de eerste te zijn of in rapportages verder te gaan dan wettelijk vereist is. Toch is er wel reden voor enig optimisme, omdat we steeds vaker aangepaste CbCR's zien voor de grootste belastingbijdragen en een betere toelichting over de belastingreconciliatie.

De Tax Cuts and Jobs Act

Een ander belangrijk onderwerp waar we ons op richten, is de manier waarop ondernemingen omgaan met de impactanalyse van regelgeving en met fiscale maatregelen door de autoriteiten en de OESO. Onze engagements waren voornamelijk gericht op organisaties met een groot aandeel intellectueel eigendom, vooral in de sectoren farmacie, technologie en media, waarvan er veel zijn gevestigd in de Verenigde Staten (VS). In 2017 voerde de Amerikaanse regering nieuwe belastingregels in met de Tax Cuts and Jobs Act. Deze wetgeving zorgde voor een 20-30% lagere vennootschapsbelasting, wat veel meer in lijn is met andere

nationaal niveau hoeven te betalen in de landen waar ze actief zijn. Om uitholling van de belastinggrondslag en winstverschuiving terug te brengen, heeft de OESO onlangs nieuwe principes opgesteld. Daarin staat dat belastingen economisch belang moeten hebben en dat bij de internationale verrekenprijzen het arm's length-beginsel geldt. Deze uitgangspunten moeten het internationale belastinglandschap egaliseren.

Bij onze engagement lag de focus op vier belangrijke doelstellingen:

1. Duidelijk fiscaal beleid
2. Relevante transparantie over belastingen

ontwikkelde landen. De lagere vennootschapsbelasting en een lagere belasting voor het repatriëren van winsten die voor onbepaalde tijd in het buitenland staan, zorgden ervoor dat veel kapitaal teruggehaald werd naar de VS. Dit leek Amerikaanse ondernemingen te ontmoedigen winsten te verschuiven naar landen met een lagere belasting. De doelstellingen van de nieuwe wetgeving zijn dan wel grotendeels bereikt, maar de wet bracht ook implementatieproblemen met zich mee. Sommige bepalingen, waaronder de global intangible low-taxed income (GILTI), zorgen nog steeds voor problemen bij de belastingrapportage en voor interpretatieverschillen bij de kostenallocatie. De GILTI is ingevoerd om winstverschuiving via intellectueel eigendom tegen te gaan met een extra minimumbelasting in de VS tot 15% op in het buitenland verdiende inkomsten.

Na drie jaar engagement

Na drie jaar van engagement met fiscale afdelingen en belastingspecialisten zijn de resultaten gemengd. De meeste beursgenoteerde ondernemingen zijn bereid bij te dragen aan de discussie over belastingen en er zijn verbeteringen doorgevoerd in beleidsmaatregelen en richtlijnen. Tegelijkertijd zijn de ondernemingen waarvan de rapportages de meeste vragen oproepen, het minst bereid transparanter te worden. De verantwoordelijkheid ligt echter niet alleen bij de ondernemingen. Zo zijn er ook maar weinig beleggers die vragen om extra informatie over belastingen. En maar weinig regeringen lijken geneigd hierop aan te dringen.

Werelwijd afvalproductie verminderen

Acuity Brands, Inc.
Waste Management, Inc.
Xylem, Inc.
Parker Hannifin Corp.

Climate Action

American Electric Power Co., Inc.
Chevron
Cummins, Inc.
Duke Energy Corp.
Enel
Hitachi Ltd.
LyondellBasell Industries NV
Marathon Petroleum Corp.
Royal Dutch Shell
Southern Co.

Goed milieumanagement

Royal Ahold Delhaize N.V.
Carrefour
Colgate-Palmolive Co.
Danone
Hakon Invest AB
Kellogg Co.
L'Oréal
Marks & Spencer Group Plc
McDonalds
Mondelez International
Nestlé
Tesco Plc
Unilever
Wal-Mart Stores
BHP Billiton

Klimaatuitdagingen voor de olie & gas sector

BP
ConocoPhillips
Eni
ExxonMobil
Total
Equinor ASA

Kwaliteit en product management in de automobielandustrie

Bayerische Motoren Werke
Fiat Chrysler Automobiles NV
Ford Motor
Honda Motor
Renault

Tesla Motors, Inc.
Toyota Motor
Daimler

Klimaatverandering en Gezondheid in de kantorenmarkt

Alexandria Real Estate Equities, Inc.

Single Use Plastics

Berry Plastics Group, Inc.
Carrefour
Henkel AG & Co. KGaA
LyondellBasell Industries NV
Nestlé
PepsiCo, Inc.
Procter & Gamble Co.
Danone

Eerlijke Lonen in de Kledingsector

Hanesbrands, Inc.
The Home Depot
Adidas
NIKE
Gap
Burberry Group
Inditex

Voedselzekerheid

Bayer
Bunge Ltd.
CF Industries Holdings, Inc.
Deere & Co.
FMC Corp.
Mexichem SAB de CV

Sociale Impact van Artificial Intelligence

Alphabet, Inc.
Amazon.com, Inc.
Adobe Systems, Inc.
Microsoft
Apple
Facebook, Inc.
Booking Holdings, Inc.
Visa, Inc.
Accenture Plc

Digitale Innovatie in de Zorg

Abbott Laboratories
AbbVie, Inc.
Cerner Corp. (Missouri)
CVS Caremark Corp.

Fresenius SE
Philips
Roche
Quintiles IMS Holdings, Inc.
HCA Holdings, Inc.
UnitedHealth Group
Anthem, Inc.

Verduurzamen van de vlees- en visindustrie

Chipotle Mexican Grill, Inc.
ConAgra Foods, Inc.
DSM
Hormel Foods Corp.
JBS SA
Marine Harvest ASA
McDonalds
Tyson Foods
Yum! Brands

Sociale risico's van suiker

Coca-Cola
Danone
General Mills
Kellogg Co.
Nestlé
PepsiCo, Inc.
The Kraft Heinz Co.
Unilever

Goed sociaal management

AmerisourceBergen Corp.
Cardinal Health, Inc.
McKesson Corp.
Henkel AG & Co. KGaA
Cognizant Technology Solutions Corp.
FMC Corp.
Allegion Plc
Bayer
Facebook, Inc.
Glencore Plc

Corporate governance in Japan

FANUC Ltd.
KDDI Corp.
Mizuho Financial Group, Inc.
SMC Corp. (Japan)
TOSHIBA Corp.
OMRON Corp.

Corporate governance standaarden in Azië

ROHM Co. Ltd.
OMRON Corp.

Mitsubishi Motors

Goed ondernemingsbestuur

AkzoNobel
DSM
Heineken Holding
KPN
Unilever
Wolters Kluwer
Royal Dutch Shell
Takeda Pharmaceutical Co., Ltd.
Sun Hung Kai Properties Ltd.
Persimmon Plc
Royal Mail plc
Schneider Electric SA
Daiwa House Industry Co., Ltd.
Sumitomo Mitsui Financial Group, Inc.
JX Holdings, Inc.

Verantwoord belastingbeleid

Amgen
PayPal Holdings, Inc.
AstraZeneca Plc
Johnson & Johnson
Biogen IDEC, Inc.
RELX
SAP
Pearson
Pfizer
Nestlé

Cultuur en toezicht in de bancaire sector

Wells Fargo & Co.
HSBC
ING Groep NV
De Volksbank NV
Barclays Plc
JPMorgan Chase & Co., Inc.
Citigroup, Inc.
Bank of America Corp.
BNP Paribas SA

Cybersecurity

PayPal Holdings, Inc.
Booking Holdings, Inc.
Visa, Inc.
Deutsche Telekom
Altice NV
Vodafone
Square, Inc.
Fidelity National Information Services, Inc.

Palmolie

Wilmar International

Robeco's Engagement beleid

Robeco maakt actief gebruik van zijn eigendomsrechten als aandeelhouder door, namens zijn klanten, een constructieve dialoog aan te gaan met ondernemingen. We geloven dat verbeteringen in het gedrag van ondernemingen ten aanzien van duurzaamheid kunnen leiden tot een verbeterd risico-rendementsprofiel van onze beleggingen. Robeco gaat de dialoog aan met ondernemingen van over de hele wereld, in zowel onze aandelen- als obligatieportefeuilles. We voeren twee typen engagement uit met de ondernemingen waarin we beleggen: value engagement en enhanced engagement. In beide gevallen streven we ernaar het gedrag van ondernemingen op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur (environmental, social and governance, afgekort tot ESG) te verbeteren, met als doel de langetermijnprestaties van een onderneming te verbeteren, en uiteindelijk ook de kwaliteit van de beleggingen van onze klanten te verhogen.

Robeco hanteert een holistische benadering voor het integreren van duurzaamheid. We zien duurzaamheid als drijvende kracht achter veranderingen op lange termijn in markten, landen en ondernemingen, met een impact op toekomstige prestaties. Daarom nemen we duurzaamheid mee als een van de value drivers in ons beleggingsproces, net zoals we de financiële positie van ondernemingen en het marktmomentum meenemen.

Ga voor meer informatie naar: <https://www.robeco.com/docm/docu-robeco-engagement-policy.pdf>

Het UN Global Compact

Een van de belangrijkste gedragscodes in het engagementproces van Robeco is het Global Compact van de

Verenigde Naties. Het Global Compact ondersteunt ondernemingen en andere maatschappelijke spelers van over de hele wereld bij het stimuleren van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het is opgezet in het jaar 2000 en is de meest onderschreven gedragscode in zijn soort. Het Global Compact verlangt van ondernemingen dat zij binnen hun eigen invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeid, milieu en corruptiebestrijding omarmen, ondersteunen en naleven. Tien universele principes vormen de basis voor het omgaan met de uitdagingen van globalisering.

Mensenrechten

1. Ondernemingen dienen de internationaal aanvaarde mensenrechten te steunen en te respecteren;
2. en zich er steeds van te vergewissen dat zij niet medeplichtig zijn aan schending van mensenrechten.

Arbeid

3. Ondernemingen dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te steunen;
4. zich inspannend voor de uitbanning van iedere vorm van verplichte en gedwongen arbeid;
5. de effectieve afschaffing van kinderarbeid;
6. en de uitbanning van discriminatie in arbeid en beroep.

Milieu

7. Ondernemingen dienen voorzorg te betrachten bij hun benadering van milieu-uitdagingen;
8. initiatieven te ondernemen om een grotere verantwoordelijkheid voor het milieu te bevorderen;
9. en de ontwikkeling en de verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Corruptiebestrijding

10. Ondernemingen dienen elke vorm van corruptie tegen te gaan, inclusief afpersing en omkoping.

Meer informatie is te vinden op: <https://www.unglobalcompact.org/>

OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen

De OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen zijn aanbevelingen van regeringen aan multinationale ondernemingen die actief zijn in of afkomstig zijn uit landen die de richtlijnen volgen. Deze richtlijnen zijn een ander belangrijk raamwerk in het engagementproces van Robeco. Ze voorzien ondernemingen van niet-bindende principes en normen voor verantwoord ondernemen in een wereldwijde context, in overeenstemming met geldende wetgeving en internationaal erkende standaarden.

De aanbevelingen in de richtlijnen geven gestalte aan de gedeelde waarden van de regeringen van landen waar een groot deel van de internationale directe investeringen vandaan komen en waar veel van de grootste multinationale ondernemingen zijn gevestigd. De richtlijnen zijn erop gericht ondernemingen positief te laten bijdragen aan wereldwijde vooruitgang op het gebied van economie, milieu en maatschappij.

Meer informatie is te vinden op: <http://mneguidelines.oecd.org/>

Internationale gedragscodes

Robeco heeft ervoor gekozen algemeen aanvaarde gedragscodes te hanteren om de ESG-verantwoordelijkheden van entiteiten waarin we beleggen te beoordelen. Robeco houdt zich aan een aantal onafhankelijke en breed geaccepteerde gedragscodes, verklaringen en best practices en is een ondertekenaar van verscheidene van deze codes. Naast het Global

Compact van de Verenigde Naties zijn de belangrijkste codes, principes en best practices voor engagement die Robeco volgt:

- de internationale governancebeginselen van het International Corporate Governance Network (ICGN);
- de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties;
- de Uitgangspunten van de Verenigde Naties inzake Bedrijven en Mensenrechten;
- de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen;
- het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers.

We volgen niet alleen zelf deze codes, maar verwachten ook van ondernemingen dat ze deze codes, principes en best practices volgen.

Robeco's stembeleid

Robeco moedigt goed ondernemingsbestuur en duurzame bedrijfsvoering aan, omdat deze in onze ogen bijdragen aan de creatie van aandeelhouderswaarde op de lange termijn. Het uitbrengen van stemmen op aandeelhoudersvergaderingen maakt deel uit van Robeco's Active Ownership-benadering. Robeco

heeft het stembeleid zo ontworpen en geïmplementeerd dat we altijd stemmen in het beste belang van onze klanten. Het beleid van Robeco ten aanzien van ondernemingsbestuur is gebaseerd op de internationaal geaccepteerde governancebeginselen van het International Corporate Governance Network (ICGN). Door actief gebruik te maken van ons stemrecht kunnen we, namens onze klanten, de betreffende ondernemingen aansporen de kwaliteit van het management te verhogen en het duurzaamheidsprofiel te verbeteren. We verwachten dat dit op de lange termijn een positieve uitwerking heeft op de creatie van aandeelhouderswaarde.

Samenwerking

Waar nodig stemt Robeco zijn engagementactiviteiten af met andere beleggers. Voorbeelden hiervan zijn Eumedion (een platform voor institutionele beleggers op het gebied van corporate governance), het Carbon Disclosure Project (een samenwerkingsverband op het gebied van transparantie over CO2-emissies van ondernemingen) en de Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR). Een ander belangrijk initiatief waar Robeco ondertekenaar van is, betreft de Principles for Responsible Investment

(PRI) van de Verenigde Naties. In dit verband verklaren institutionele beleggers zich in te zetten voor verantwoord beleggen, zowel voor hun eigen beleggingen als naar buiten toe.

Robeco's Active Ownership-team

De stem- en engagementactiviteiten van Robeco worden uitgevoerd door een speciaal Active Ownership-team. Het team is in 2005 opgericht als een centraal competence centre en is gevestigd in Rotterdam en Hongkong. Aangezien Robeco wereldwijd opereert, is het team multinationaal en meertalig. Deze diversiteit zorgt voor inzicht in het financiële, juridische en culturele klimaat waarin de ondernemingen opereren waarmee we in dialoog zijn. Het team wordt aangestuurd door Carola van Lamoen, die rapporteert aan Peter Ferket, CIO bij Robeco en lid van de Executive Committee. De ruime expertise van het Active Ownership-team wordt aangevuld met toegang tot en input van professionele beleggers in de lokale kantoren van Robeco wereldwijd. Samen met ons wereldwijde klantenbestand gebruiken we dit netwerk om de impact van onze Active Ownership-activiteiten zo groot mogelijk te maken.

Over Robeco

Robeco Institutional Asset Management B.V. (Robeco, ROTterdamsch BEleggings CONSortium) is een internationale vermogensbeheerder opgericht in 1929. Momenteel heeft Robeco wereldwijd 15 kantoren, inclusief het hoofdkantoor in Rotterdam. Door de unieke integratie van fundamenteel, duurzaam en kwantitatief onderzoek, is Robeco in staat een uitgebreide selectie van beleggingsstrategieën te bieden aan zowel institutionele als particuliere beleggers.

Duurzaam beleggen is een integraal onderdeel van Robeco's algemene strategie. Wij zijn ervan overtuigd dat het integreren van factoren op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur leidt tot beter gefundeerde beleggingsbeslissingen. Daarnaast geloven we dat onze engagement met ondernemingen waarin we beleggen over financieel materiële duurzaamheidskwesties een positieve impact heeft op het beleggingsresultaat en de maatschappij.

Meer informatie is te vinden op: <https://www.robeco.com>

